

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language &
Literature Research

Sayı/ Issue 12 (Eylül/ September 2023), s. 879-914.
Geliş Tarihi-Received: 28.08.2023
Kabul Tarihi-Accepted: 17.09.2023
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1351142

Memlûk Kıpçak Türkçesinin Bir Alt Diyalektinin Yeni Tasarımı: Mısır Oğuzcası*

A New Design of a Subdialect of Mamluk-Kipchak Turkish: Egyptian Oghuz

Uğur UZUNKAYA**

Öz

Tarihî Kıpçak Türkçesinin bilinen üç alt dönemi vardır: *Kuman Kıpçakçası* (14. yüzyıl), *Ermeni Kıpçakçası* (1559-1664) ve *Memlûk Kıpçakçası* (1250-1517). Bu çevrelerde yer alan eserler; türleri, konuları, dil bilgisi özellikleri ve söz varlığı bakımından kimi zaman birbirlerinden farklılık arz etmektedir. Memlûk Kıpçakçası, Tarihî Kıpçak Türkçesinin Mısır ve Suriye çevresinde kaleme alınan önemli bir kolunu teşkil etmektedir. Araştırmacılar bu dönemi kendi içerisinde üç alt döneme ayırır: Asıl Memlûk Kıpçakçası, Oğuz-Kıpçak karışık diyalekti ve Osmanlı Türkçesi. Literatürde ilk iki dönem ayrıntılı bir biçimde izah edilebilmiş ve dil özellikleri ile temsilcileri belirlenebilmiş iken, son dönem için kapsamlı ve bütüncül bir çalışma yapılmamıştır. Bu yazıda, şimdiye kadar Osmanlı Türkçesinin bir devamı sayılan ancak ne Osmanlı Türkçesi dil bilgisi çalışmaları içerisinde ne de Osmanlı Türkçesi edebiyat tarihlerinde anılan Memlûk sarayı etrafında şiir yazmış Sultan Kayıtbay, Sultan Muhammed b. Kayıtbay, Kansu Gavri, Yaş Bek ve Nâsır'ın Türkçe manzumeleri temelinde dil bilgisi incelemesi yapılacaktır. Bu incelemeyi imlâ, ses ve şekil bilgisi hususiyetleri oluşturmaktadır. Çalışma, temelde Osmanlı Türkçesinin bir uzantısı sayılan bu dönemin söz konusu dönemden farklılıkları ile benzerliklerini ve ayrıntılı bir dil incelemesini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kıpçak Türkçesi, Memlûk Kıpçak Türkçesi, Mısır Oğuzcası, gramer, alt diyalekt.

Abstract

There are three known sub-periods of historical Kipchak Turkish: *Cuman Kipchak* (14th century), *Armenian Kipchak* (1559-1664) and *Mamluk Kipchak* (1250-1517). The works written in these regions differ in terms of their genres, subjects, grammar, and vocabulary. Mamluk Kipchak is an important branch of Historical Kipchak Turkish, in which works were written in Egypt and Syria. Scholars divide this period into three sub-periods: Original Mamluk Kipchak, Oghuz-Kipchak mixed dialect and Ottoman Turkish. In published literature, while the first two periods could be explained in detail and the language characteristics and representatives could be determined, a comprehensive and holistic study was not conducted for the last period. In this article, poets such as Sultan Kayıtbay, Sultan Muhammed b. Kayıtbay, Kansu Gavri, Yaş Bek, and Nâsır who wrote their poetries around the Mamluk palace in Turkish will be analyzed grammatically. These poets have been mentioned neither in Ottoman Turkish grammar studies nor in Ottoman Turkish literature history. This

* Bu yazı, TÜBİTAK tarafından 122K528 nolu proje kapsamında desteklenmiştir.

** Doç. Dr., Erzurum Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum/Türkiye, e-posta: uguruzunkaya@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4534-9305.

examination consists of orthographical, phonetical and morphological features. The study aims to reveal the differences and similarities of this period, which is basically an extension of Ottoman Turkish, and a detailed language analysis.

Keywords: Kipchak Turkish, Mamluk Kipchak Turkish, Egyptian Oghuz, grammar, subdialect.

Giriş

Tarihî Kıpçak Türkçesi, 13-17. yüzyıllarla tarihlendirilen bir yazı dili olup birbirine koşut zamanlarda farklı çevrelerde varlığını devam ettiren üç alt döneme ayrılır: *Kuman Kıpçakçası* (14. yüzyıl), *Ermeni Kıpçakçası* (1559-1664) ve *Memlûk Kıpçakçası* (1250-1517). Bu çevrelerde yer alan eserler; türleri, dil özellikleri ve söz varlığı bakımından kimi noktalarda birbirlerinden ayrılmaktadır. Karadeniz'in kuzeyinde teşekkül eden Kuman Kıpçakçasını *Kodeks Kumanikus* temsil ederken, Ermeni Kıpçakçasını din, edebiyat, tarih, hukuk ve filoloji konulu kaynak ve belgelerden meydana gelen Ermeni harfli Kıpçakça eserler oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra Mısır ve Suriye'de ortaya çıkan Memlûk Kıpçakçasını ise sözlükler, gramerler, edebî, ilmî, dinî ve askerî konulu eserler oluşturmaktadır.

Moğol baskısının doğal bir neticesi olarak Mısır ve Suriye'ye doğru gerçekleştirilen göçler bu bölgede farklı dillerin ve lehçelerin karışmasına sebep olmuş ve böylece Memlûk Kıpçakçası dilsel bakımdan çeşitlilik göstermeye başlamıştır. Bu sebeple Memlûk Kıpçak Türkçesi dönemi araştırmacılar tarafından dil hususiyetleri temelinde muhtelif tasniflere tabi tutulmuştur. Halasi-Kun, Memlûk Kıpçakçasını üç dönem altında değerlendirir: (a) Asıl Kıpçak dili; (b) Osmanlıca; (c) Oğuz-Kıpçak dili (1941-43, s. 81). Benzer bir biçimde Eckmann da Memlûk Kıpçakçasını üç dönem içerisinde inceler: (a) Asıl Memlûk Kıpçakçası; (b) İki alt gruba ayrılan Oğuz-Kıpçak karışık diyalekti: (1) Kıpçak unsurlarının hâkim olduğu diyalekt, (2) Osmanlı Türkçesi unsurlarının hâkim olduğu diyalekt (c) Osmanlı Türkçesi (1982-83, s. 85-87). Eckmann, Asıl Memlûk Kıpçakçasını kimi farklılıklar taşısa da fonoloji ve morfoloji bakımından Harezmi Türkçesi ile sıkı münasebeti olan bir diyalekt olarak değerlendirir (1982-83, s. 86). Öztıpçu ise siyasi güç kaybı ile koşut olarak Memlûk Kıpçakçasında Osmanlı Türkçesi tesirinin görüldüğünü belirterek "Memlûk Kıpçakçası 15. yy.'ın sonunda Osmanlıcadan farkedilemez bir duruma gelmiştir." tespitini yapar (Öztıpçu, 2007, s. 250). Şimdiye kadarki incelemelerde bu görüş yaygınlık kazansa da Memlûk Kıpçakçasının son dönemini teşkil eden dönem muhtelif kaynaklarda Osmanlı Türkçesi, Türkmence (İnan, 1953; Eckmann, 1982-83) veya Anadolu Türkçesi (Yavuz, 2002) adlarıyla anılmaktadır. Adlandırmadaki bu çeşitlilik her defasında Memlûk Kıpçakçasının son dönemini Anadolu Türkçesinin bir uzantısı olarak kabul etme düşüncesini kuvvetlendirmektedir. Fakat bu dönemin hangi tarih aralıklarını kapsadığı, Anadolu Türkçesinden ne gibi ses bilgisi, şekil bilgisi ve söz varlığı bakımından farklılıklar arz ettiği, dönemin temsilcisi olarak kimlerin anılabileceği henüz belirlenememiştir. Bir dilin yahut diyalektin tanımlanabilmesinde ve dilsel sınırlarının çizilebilmesinde o dilin veya diyalektin yapı ve gramer bakımından kapsamlı bir incelemeye tabi tutulması gerekmektedir. Bu sebeplerden ötürü, bu yazıda Memlûk Kıpçakçasının son dönemi olarak değerlendirilen, tarafımızca Mısır Oğuzcası olarak adlandırılacak olan dönemin temsilcileri ve bu temsilcilerin eserlerinden yansıyan imlâ, ses bilgisi ve şekil bilgisi özellikleri üzerinden bir değerlendirme yapılacak ve bu dönemin müstakil bir dönem olarak kabul edilebileceği düşüncesi ispatlanmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu yazının temel amacı, Memlûk Kıpçak Türkçesinin son evresini oluşturan ve şimdiye kadarki araştırmalarda kapsamlı bir incelemeye tabi tutulmamasına karşın bütünüyle Anadolu/Oğuz Türkçesi veya Osmanlı Türkçesinden ayırt edilemeyeceği belirtilen Mısır Oğuzcasının imlâ, ses bilgisi ve şekil bilgisi özelliklerinin kapsamlı bir incelemeyle metinlerden örneklerle ortaya konulmasıdır.

Memlûk Kıpçak Türkçesi, bilindiği üzere, Mısır ve Suriye ile bu sınırlar çevresindeki hatta neşet etmiştir. Memlûk Kıpçakçası, Kıpçak Türkçesinin diğer alt sahalarından olan Kuman Kıpçakçası ve Ermeni Kıpçakçasıyla mukayese edildiğinde yazılı kaynaklar bakımından en çok eserin kaleme alındığı üretken bir dönem olarak nitelendirilmektedir. Bu dönemin yazınsal kaynaklarını, yukarıda da söz edildiği üzere, sözlükler, gramerler, edebî, ilmî, dinî ve askerî konulu eserler oluşturmaktadır. Memlûk Kıpçak Türkçesi hemen bütün araştırmalarda dönemsel olarak üç alt başlık altında incelenmiştir. İlk dönem Memlûk Kıpçakçasının bütün karakteristik yapı ve gramer hususiyetlerini taşıdığı için esas veya asıl Kıpçakça dönemi olarak kabul edilmiştir. İkinci dönem çoklukla Memlûk Kıpçakçası içerisinde etkisi hissedilebilir oranda Oğuzca veya Türkmençe hususiyetleri ihtiva etmesi sebebiyle Oğuz-Kıpçak diyalekti veya Oğuz-Türkmen diyalekti gibi adlarla tasniflere konu olmuştur. Bu yazıya da konu olan üçüncü dönem her ne kadar yapısı, grameri, yazınsal kaynakları ve tarihsel sınırları bugün kesin olarak belirlenmemiş olsa da Anadolu/Oğuz Türkçesi, Türkmençe veya Osmanlı Türkçesi olarak adlandırılmış ve bu dönemlerden hemen hiçbir farkının olmadığı ifade edilmiş, bununla birlikte bütünüyle bunlara ait unsurların hâkim olduğu bir diyalekt olarak kabul edilmiştir. Bu yazıda, şimdiye kadarki araştırmalarda çok kısıtlı bir örneklem alanı odağında yukarıda sayılan yazı dillerinin bir devamı sayılan ve bu yazı dillerinden bağımsız düşünülemediği belirtilen Memlûk Kıpçak Türkçesinin son evresini teşkil eden dönem üzerine odaklanılacak ve böylelikle Mısır Oğuzcası olarak anılacak tarihî alt diyalektin yapısı ve grameri sunulacaktır.

Özgün Değer

Memlûk Kıpçak Türkçesinin Mısır Oğuzcası olarak adlandırılan bir alt diyalektinin yapı ve gramer hususiyetleriyle tanımlanmasının amaçlandığı bu yazı, alan yazında şimdiye kadarki yapılan çalışmalardan farklılıklar arz etmektedir. Mısır Oğuzcası olarak adlandırdığımız bu dönemin adlandırılması ne yazık ki alan yazında büyük bir karmaşa içerir. İnan (1953) bu dönem için Osmanlıca ve Türkmençe gibi adlar verirken, Eckmann (1982-83) Osmanlı Türkçesi adını verir. Diğer yandan Yavuz (2002) bu dönemi Anadolu Türkçesi olarak anar. Yalnızca bu araştırmacıların verdiği bilgilerden hareket ettiğimizde bu dönemin yalnız adlandırılmasının değil, tarihsel sınırlarının da çizilmesi noktasında sorunlu olduğu görülmektedir. Osmanlı Türkçesi, yaygın kabule göre, 16-19. yüzyılları kapsarken, Anadolu Türkçesi 13-15. yüzyılları kapsar. Bir diğer yandan Türkmençe ifadesi burada çoğunlukla Kıpçak Türkçesinin içerisindeki Oğuzca hususiyetlerin mevcudiyeti durumunda kullanılan bir ifade olup bunun üzerinden herhangi bir tarihsel sınır da önerilmemiştir. Bu yazıyla, bu alt diyalektin yapısı ve grameri ortaya konularak alan yazındaki bu terminoloji karmaşası ve bilimsel bilgi eksikliği giderilecek ve böylelikle hem dönemin adlandırılma meselesi hem de bu alt diyalekte ilişkin eserlerin kaleme alındığı dönemlerin belirlenmesiyle bu alt diyalektin tarihsel sınırlarının çizilmesi üzerine özgün katkılarla çözüm geliştirilecektir.

Literatürde bugün geline nokta, Mısır Oğuzcası olarak adlandırdığımız dönemdeki müelliflerin manzumeleri ne Anadolu/Oğuz Türkçesi içerisinde anılmış ne de Osmanlı Türkçesinin yazılı kaynakları arasında kendine yer bulabilmiştir. Her defasında

mevcut bilginin bir konumlandırılmama durumu ortaya çıkmaktadır. Bu yaşanan sorun, Mısır Oğuzcası adıyla sunulan bu alt diyalекtle birlikte açıklanmış olacaktır.

Bu yazının literatüre sağlayacağı bir diğer katkı ise şimdye kadar bütüncül bir bakış açısıyla ortaya konmamış Mısır Oğuzcasının imlâ, ses ve şekil bilgisi özelliklerinin tetkiki üzerine olacaktır. Bu dönemin yapı ve gramer özelliklerinin -Kansu Gavri'nin Türkçe Dîvânı üzerine yapılan bir inceleme (Yavuz, 2002) ve Sultan Kayıtbay'ın Türkçe manzumelerinin gramer incelemesi hariç (Uzunkaya, 2023)- ortaya konulmamış olması her defasında Kıpçak Türkçesinin tarihsel gelişiminin izahında daha önce sıklıkla tekrarlanan ve esaslı olmayan bilgilere başvurulmasına sebep olmuştur. Bu yazıyla, tespit edilebildiği kadarıyla, Mısır Oğuzcasının yazılı kaynaklarını sunan beş şairin eserleri üzerinden alan yazındaki bu eksiklik doldurulmaya çalışılacaktır.

Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu yazı kapsamında Mısır Oğuzcasının, Memlûk Kıpçakçanın bir alt diyalекti olduğu görüşü yapı ve gramer bilgisi incelenerek ortaya konacaktır. Bu amaçla, bu yazının kapsamına yalnızca Memlûk sarayı etrafında teşekkül etmiş edebî muhitte yer alan Sultan Kayıtbay, Sultan Muhammed b. Kayıtbay, Kansu Gavri, Yaş Bek ve Nâsır'ın Türkçe manzumeleri dâhil edilmiştir. Fakat bu dönemde Anadolu'dan Mısır'a gelerek bu edebî muhitte de şiirler kaleme almış olan Diyarbekirli Şerîfi ve İbrâhim Gülşeni gibi isimler Anadolu coğrafyasından olmaları sebebiyle bu araştırmanın dışında tutulmuştur. Bu araştırmanın derlemine oluşturan yazılı kaynaklar ve bu yazılı kaynakların hacimleri aşağıdaki tablo ile somutlaştırılabilir:

Tablo 1: Çalışmanın Derlemi

Müellif	Eser	Hacim	Nüsha sayısı	Neşir Bilgisi
Sultan Kayıtbay (SK)	Türkçe manzumeler	95 kısa manzume	2	Uzunkaya (2023, s. 67-84)
Sultan Muhammed b. Kayıtbay (SMK)	Türkçe manzume	1 kısa rubai	1	Yavuz (2002, s. 71-156)
Kansu Gavri (KG)	Türkçe Dîvânı	80 gazel	1 temel, 4 yan	Yavuz (2002, s. 24)
Yaş Bek (YB)	Türkçe manzumeler	2 kısa şiir	1	Yavuz (2002, s. 35-36)
Nâsır (N)	Türkçe manzume	1 kısa şiir	1	Yavuz (2002, s. 37-38)

Bu yazı, yukarıda (Tablo 1) adı geçen müelliflerin eserlerinin orijinal yazmaları üzerinden elde edilen ortografik verilerin incelenmesiyle başlamaktadır. Bunu sayılan eserlerin ses ve şekil bilgisi özelliklerinin ortaya konulması izlemektedir. Bununla birlikte bu çalışmada Kansu Gavri ve Sultan Kayıtbay'a atfedilen Arapça manzum parçalar çalışmanın kapsamına bir katkı sunmayacağı için yazının kapsamı dışında tutulmuştur.

İnceleme

1. İmlâ Hususiyetleri

1.1. Ünlülerin İmlâsı

1.1.1. /a/ Ünlüsünün İmlâsı

Türkçe sözlerde söz başındaki /a/ ünlüsü elif (ا), fethalı elif (آ), medli elif (آ), hemzeli elif (أ), elif üstünde elif-i hanceriyye (أ) veya hemzeli ve medli elif (أ) ile gösterilmiştir:

<i>açıla</i>	أَجْبِلْه (YB 43b5)	<i>ağzına</i>	أَغْزَنَه (KG 11a5)
<i>açup</i>	أَجُوبْ (KG 5b6)	<i>anda</i>	أَنْدَه (YB 43b1)
<i>adın</i>	أَدِنْ (KG 5a8)	<i>atası</i>	أَتَاسِي (KG 7b3)
<i>ağdı</i>	أَغْدِي (SK Aya. 50a3) – أَعْدَى (SK Rev. 86a2)	<i>ay</i>	أَيَّ (SK Aya. 14b7) – أَيَّ (SK Rev. 65a4)
<i>ağum</i>	أَعُومْ (KG 48a1)	<i>ayrılıktan</i>	أَيْرَلْفُنْ (SK Aya. 15b8) – أَيْرَلْفُنْ (SK Rev. 71b8)

Türkçe sözlerde söz içindeki /a/ ünlüsü elif (ا), fetha (ا) veya tâ-i merbûta (ا) ile gösterilmiştir. Bunun yanında SMK'deki kimi örneklerde söz içinde /a/ ünlüsünün hiçbir hareke veya harf ile gösterilmediği de tanıklanmıştır:

<i>baş</i>	بَاش (SMK 93a2)	<i>toksan</i>	طُفْسَانْ (KG 6a9)
<i>dağladı</i>	دَغْلَدِي (SK Aya. 15b9) – دَغْلَدِي (SK Rev. 72a1)	<i>varacak</i>	وَرَاَجِقْ (KG 8a7)
<i>karaju</i>	قَرَاكُ (KG 19b3)	<i>varsa</i>	وَارِسَه (KG 3b6)
<i>koymadum</i>	قِيمَادَم (SMK 93a2)	<i>yañağı</i>	يَاكَغِي (YB 45a3)
<i>olana</i>	أُولَانَه (N 56b2)	<i>yaşduğum</i>	يَصْدَغَم (SMK 93a1)
<i>şanasın</i>	صَانَه سِنْ (KG 5b9)		

Türkçe sözlerde söz sonundaki /a/ ünlüsü elif (ا), fethalı elif (ا) veya sadece tâ-i merbûta (ا) ile gösterilmiştir:

<i>açıla</i>	أَجْبِلْه (YB 43b5)	<i>kapuğa</i>	قَپُوكَه (KG 4a6)
<i>ala</i>	أَلَه (YB 45a4)	<i>kara</i>	قَرَه (KG 9b4)
<i>anda</i>	أَنْدَه (YB 43b1)	<i>sağa</i>	سَكَا (SK Aya. 4a5) – سَكَا (SK Rev. 11a4)
<i>ağa</i>	أَكَا (KG 4a4)	<i>urma</i>	أَزْمَه (KG 4b4)
<i>bağa</i>	بَكَا (SK Aya. 48a11) – بَكَا (SK Rev. 69b9)	<i>yağma</i>	يَعْمَا (KG 22a9)

1.1.2. /e/ Ünlüsünün İmlası

Türkçe sözlerde söz başındaki /e/ ünlüsü elif (ا), fethalı elif (ا), hemzeli elif (ا) veya fethalı ve hemzeli elif (ا) ile gösterilmiştir:

<i>egnine</i>	أَكْبِينَه (KG 4a8)	<i>emsem</i>	أَمْسَمْ (YB 43b3)
<i>elinden</i>	أَلْنَدِنْ (SK Aya. 50a) – أَلْنَدِنْ (SK Rev. 85b9)	<i>eridi</i>	أَرْدِي (KG 59a1)
<i>elüme</i>	أَلُومَه (SK Aya. 48a) – أَلُومَه (SK Rev. 70a1)	<i>etek</i>	أَتَكْ (KG 72a6)
<i>emeksüz</i>	أَمَكْسُزْ (KG 7b2)	<i>eylese</i>	أَيْلَسَكْ (SK Aya. 15b) – أَيْلَسَه (SK Rev. 71a4)
<i>emmek</i>	أَمَكْ (KG 39a5)	<i>eyleyüp</i>	أَيْلِيُوبْ (KG 5b1)

Türkçe sözlerde söz içindeki /e/ ünlüsü elif (ﻝ) veya fetha (ﻪ) ile yazılmıştır. Bunun yanı sıra söz içindeki bu ünlü SMK'de herhangi bir hareke veya bir işaretle gösterilmemiştir.

<i>ben</i>	بَنْ (SK Aya. 14b4) – بَنْ (SK Rev. 64a8)	<i>senün</i>	سَنْكْ (KG 3b1)
<i>benzetdüm</i>	بَنْزَنْتُمْ (YB 45a6)	<i>senün</i>	سانوك (SMK 93a3)
<i>çerisi</i>	چَرْسِي (N 56b5)	<i>sevdi</i>	سَوْدِي (SK Aya. 16a8) – سَوْدِي (SK Rev. 73b1)
<i>degülüz</i>	دَكْلُزْ (KG 27b5)	<i>vèren</i>	وَرَنْ (KG 5a3)
<i>delim</i>	دَلِيمْ (KG 10a6)	<i>yüregine</i>	يُراكِينَه (KG 6a3)

Türkçe sözlerde söz sonundaki /e/ ünlüsü tâ-i merbûta (ه) veya elif (ﻝ) ile gösterilmiştir:

<i>düşmeye</i>	دُشْمَايَه (YB 45b1)	<i>gördükde</i>	كُرْدُكْدَه (N 56b1)
<i>ède</i>	ايدَه (KG 4b8)	<i>görine</i>	كُرينَه (YB 43b5)
<i>gece</i>	كيجَه (SMK 93a1)	<i>içinde</i>	اِچْنَدَه (SK Aya. 35b) – اِچْنَدَا (SK Rev. 85a5)
<i>gece</i>	كَجَه (SK Aya. 35b9) – كَجَا (SK Rev. 85a4)	<i>ümmete</i>	أُمَّتَا (KG 12a9)
<i>gède</i>	كيدَه (SMK 93a4)	<i>vère</i>	وِرَا (SK Aya. 36a11) – وِيرَه (SK Rev. 67b4)

1.1.3. Kapalı /è/ Ünlüsünün İmlâsı

Kapalı /è/ ünlüsü fetha (ﻪ), kesre (ﻪ), ye (ي), elif-i hanceriyye (ﻪ) veya ye harfi altına elif-i hanceriyye (ي) ile yazılmıştır:

<i>bël</i>	بَلْ (SK Rev. 83a8)	<i>ède</i>	ايدَه (KG 4b8)
<i>bèzendi</i>	بَرْزَنْدِي (SK Aya. 38a5) – بَرْزَنْدِي (SK Rev. 63b9)	<i>gece</i>	كيجَه (KG 18a9)
<i>dèdi</i>	ديدي (YB 45b9)	<i>gece</i>	كيجَه (KG 23b2)
<i>dèdüñ</i>	دِدْكَ (KG 9b6)	<i>gece</i>	كيجَه (SMK 93a1)
<i>dèr</i>	دَرْ (KG 5b2)	<i>vèrdüñ</i>	وَرْدُكْ (KG 3b3)

1.1.4. /ı/ ve /i/ Ünlülerinin İmlâsı

Türkçe sözlerde söz başındaki /ı/ ve /i/ ünlüleri elif ve ye (ي), elif altına elif-i hanceriyye ve ye (ي), elif ve ye altına elif-i hanceriyye (ي) veya sadece kesre (ﻪ) ile yazılmıştır:

<i>ıduğ</i>	ايدُوغْ (SK Aya. 49b4)	<i>içre</i>	اِچْرَه (KG 6a9)
<i>ıduğ</i>	اِدُوغْ (SK Aya. 49b5)	<i>içün</i>	اِچُونْ (SK Aya. 49b)
<i>ırağ</i>	اِرَاغْ (YB 43b1)	<i>ister</i>	اِسْتَرْ (KG 26a6)
<i>ıraqdan</i>	اِرْفَدَنْ (SK Aya. 34b6) – اِرْفَدَانْ (SK Rev. 84b6)	<i>işidür</i>	اِشِيدُرْ (KG 4b2)
<i>içinde</i>	اِچْنَدَه (SK Aya. 35b9) – اِچْنَدَه	<i>işüm</i>	اِشِيمْ (KG 18b3)

(SK Rev. 85a1)

Türkçe sözlerde söz içindeki /ı/ ve /i/ ünlüleri ye (ي), kesre (ِ), elif-i hanceriyye (ي) veya ye altına elif-i hanceriyye (ي) ile yazılmıştır; ancak kimi örneklerde ise bu ünlüler hiçbir harf veya hareke ile gösterilmemiştir.

<i>açıla</i>	أَچِيلَه (YB 43b5)	<i>dilüm</i>	دِلْم (SK Aya. 14b4) – دِلْم (SK Rev. 65b2)
<i>adın</i>	أَدِن (KG 5a8)	<i>kapusunda</i>	قَيْوَسِينْدَه (N 56b6)
<i>bilgil</i>	بِلْجِل (KG 26a7)	<i>kızı</i>	قَزِي (N 56b9)
<i>çağıruram</i>	چَاغْرُورَم (SK Aya. 15a2) – جَاغْرَم (SK Rev. 65b9)	<i>vargıl</i>	وَارْغِل (SK Aya. 17a3) – وَرْقِيل (SK Rev. 61a2)
<i>diler</i>	دِيلَز (N 57a1)	<i>yarlıgarısa</i>	يَزْلِغَارِيسَه (KG 7a2)

Türkçe sözlerde söz sonundaki /ı/ ve /i/ ünlüleri ye (ي), ye altına elif-i hanceriyye (ي) veya kimi zaman da sadece kesre (ِ) ile gösterilmiştir:

<i>alındı</i>	الِنْدِي (N 56b8)	<i>kimi</i>	كِمِي (KG 6a2)
<i>dirildi</i>	دِرْلِدِي (N 56b5)	<i>şaldı</i>	شَلْدِي (KG 3b3)
<i>doğru</i>	دُغْر (SK Aya. 36a8) – طُغْرُو (SK Rev. 67b2)	<i>şaldı</i>	شَلْدِي (YB 45b7)
<i>doğru</i>	دُغْرِي (SK Aya. 36a9) – طُغْرُو (SK Rev. 67b4)	<i>sözi</i>	سُوْزِي (KG 27a2)
<i>gönlümi</i>	كُوْغْلُوْمِي (N 56a9)	<i>tudağı</i>	طُدَاغِي (YB 43b2)

1.1.5. /u/ ve /ü/ Ünlülerinin İmlası

Türkçe sözlerde söz başındaki /u/ ve /ü/ ünlüleri damme (ُ), elif ve vav (و), dammeli elif ve vav (و) veya elif ve dammeli vav (و) ile gösterilmiştir:

<i>uçmak</i>	أُجْمَق (N 56a8)	<i>urdum</i>	أُورْدُم (SK Aya. 48a) – أَدْرْدُم (SK Rev. 69b3)
<i>ululuk</i>	أُولُولُق (KG 79a8)	<i>urma</i>	أُرْمَه (KG 4b4)
<i>ulusı</i>	أُلُوسِي (SK Aya. 43b10) – أُولُوسِي (SK Rev. 62a1)	<i>uş</i>	أُوشَن (N 56b9)
<i>umar</i>	أُومَر (YB 46a1)	<i>uyandır</i>	أُؤِينْدُر (N 56b7)
<i>umarlar</i>	أُومَرْلَر (KG 79b3)	<i>üç</i>	أُوج (SMK 93a1)

Türkçe sözlerde söz içinde /u/ ve /ü/ ünlüleri damme (ُ), vav (و) veya dammeli vav (و) ile yazılmıştır:

<i>gördükde</i>	كُرْدُكْدَه (N 56b1)	<i>sürüp</i>	سُرُوب (N 56b7)
<i>gördüm</i>	كُرْدُم (YB 45a5)	<i>tudağı</i>	طُدَاغِي (YB 43b2)
<i>kapuğa</i>	قَيْوُكَه (KG 4a6)	<i>yörürem</i>	يُورُورَم (SK Aya. 14b6) – يُورُورَم (SK Rev. 64b8)
<i>şıfatlı</i>	صِفَاتْلُو (N 56a8)	<i>yüzine</i>	يُوزِينَه (KG 20b5)

Türkçe sözlerde söz sonundaki /u/ ve /ü/ ünlüleri vav (و) ile gösterilmiştir:

<i>deñlü</i>	دَنْلُو (KG 29b7)	<i>tařlu</i>	طَطَّلُوا (SK Aya. 43a7)
<i>dürlü</i>	دُزْلُو (SK Aya. 34b4) – (SK Rev. 84b2)	<i>tolu</i>	طَلُو (KG 4a7)
<i>řatlu</i>	طَطْلُو (KG 16a6)	<i>yazuřlu</i>	يَزُقْلُو (KG 13a3)

1.1.6. /o/ ve /ö/ Ünlülerinin İmlâsı

Türkçe sözlerde söz başındaki /o/ ve /ö/ ünlüleri damme (◌ُ), elif ve vav (و), dammeli elif ve vav (أ), hemzeli ve dammeli elif ve vav (أُ) veya son olarak da elif ve dammeli vav (ؤ) ile gösterilmiştir:

<i>odi</i>	أودِي (SK Aya. 15b9) – (SK Rev. 71b9)	<i>ola</i>	اوله (SMK 93a4)
<i>okadı</i>	أوقِدِي (KG 16b7)	<i>ola</i>	اؤله (N 56b2)
<i>okur</i>	أوقُر (SK Aya. 14b10) – (SK Rev. 64a9)	<i>ortaguñ</i>	أرتاغُك (KG 17b3)
<i>okuram</i>	أوقُورَم (SK Aya. 35b11) – (SK Rev. 85a6)	<i>oynad</i>	أيند (KG 8a9)
<i>ol</i>	اول (SMK 93a2)	<i>öge</i>	اوگه (KG 6b6)

Türkçe sözlerde söz içindeki /o/ ve /ö/ ünlüleri damme (◌ُ), vav (و) veya dammeli vav (ؤ) ile gösterilmiştir:

<i>dökile</i>	دُكَيْله (YB 43b2)	<i>gördükde</i>	كُزْدُكده (N 56b1)
<i>dörd</i>	دُرد (KG 7b4)	<i>şol</i>	شُول (KG 4a9)
<i>göñlüm</i>	كُؤكُم (N 56b6)	<i>tořsan</i>	طُقسان (KG 6a9)
<i>göñlümi</i>	كُؤكُومِي (N 56a9)	<i>toprařdan</i>	تُپُرُقْدن (KG 5a4)
<i>gör</i>	كُور (KG 6b2)	<i>yoldan</i>	يُولْدن (SK Aya. 14b8) – (SK Rev. 65a5)

Türkçe sözlerde, söz sonunda /o/ ve /ö/ ünlüleri bulunmadığı için yazımına rastlanmamıştır.

1.1.7. Arapça ve Farsça Sözlerdeki İmlâ Hususiyetleri

Arapça ve Farsça sözcüklerin imlâsında orijinal yazımlardan farklılaşan ikili yazımlar, yazım yanlışları ve eksik yazımlar bulunmaktadır:

<i>'āciz</i>	عَجِز (SK Aya. 49b9)	<i>nezīrdür</i>	نَذِرْدُر (SK Aya. 16b9) – نَذِيرِي (SK Rev. 60a6)
<i>'ařām</i>	عَصَام (SK Aya. 14b5) – (SK Rev. 64b6)	<i>revān</i>	رَوَان (SK Aya. 50a1) – (SK Rev. 85b8)
<i>ğaş[y]</i>	غَش (KG 28a5)	<i>řabāřın</i>	صَبَجِن (SK Aya. 35b6) – صَبَاح (SK Rev. 84b8)
<i>ğāzī</i>	غَزِي (SK Aya. 49a10)		

1.2. Ünsüzlerin İmlâsı

1.2.1. /ç/ Ünsüzünün İmlâsı

Türkçe sözcüklerde /ç/ ünsüzünün imlâsında kimi zaman çim (چ) kimi zaman da cim (ج) harfi kullanılmıştır. Bu bakımdan bu yazım her zaman bir düzen arz etmez. Bunun yanı sıra aynı metnin farklı nüshalarında da aynı sözcüğün hem çim (چ) hem de cim (ج) harfiyle ikili yazımına rastlanılmıştır. Diğer taraftan SK'de bir örnekte /ç/ ünsüzünün noktalarının unutulduğu da gözlenmiştir.

<i>açıla</i>	أَچِيلَه (YB 43b5)	<i>êşidiçegez</i>	إِشِيدِيچِكْز (SK Aya. 44a1) – اَشِيدِي جِكْز (SK Rev. 62a4)
<i>açup</i>	أُچُوب (KG 5b6)	<i>geçdüñ</i>	كُچُدُڭ (KG 12a1)
<i>başuñçun</i>	باشوكجون (SMK 93a3)	<i>uçdan</i>	أُوجْدُن (KG 18b4)
<i>çağıruram</i>	چَاغُرُورَم (SK Aya. 15a2) – جَاغَرَم (SK Rev. 65b9)	<i>uçmak</i>	أُچْمَق (N 56a8)
<i>çalaram</i>	چَالَرَم (SK Aya. 35b11) – (SK Rev. 85a7)	<i>üç</i>	اوج (SMK 93a1)

1.2.2. /g/ ve /ŋ/ Ünsüzlerinin İmlâsı

Türkçe sözlerde ön damaksıl /g/ ünsüzü ve art damaksıl geniz ünsüzü /ŋ/ ekseriyetle kâf (ك), bunun yanında da ya kâf-ı Fârisî (گ) ya da kâf-ı nûnî (ڭ) ile çoğu kez düzenli olmayan biçimde yazılmıştır:

<i>aña</i>	اڭَا (N 57a1)	<i>saña</i>	سَنَّا (SK Aya. 4a5) – سَنَّا (SK Rev. 11a4)
<i>añduñ</i>	اڭْدُڭ (KG 9b8)	<i>senüñ</i>	سانوك (SMK 93a3)
<i>başuñçun</i>	باشوكجون (SMK 93a3)	<i>tañrı</i>	تَاڭْرِي (YB 46a2)
<i>benzetdüm</i>	بَنْزَتْدُمْ (YB 45a6)	<i>tapuñdan</i>	طَبُوڭْدَا (SK Aya. 15b5) – طَبُوڭْدُن (SK Rev. 71a7)
<i>göñlümüy</i>	گُؤڭلُمِي (SK Aya. 16a2) – گُؤڭلُمُوك (SK Rev. 72b5)	<i>yüregümi</i>	يُورُغُومِي (SK Aya. 15b9) – يُورُغُومِي (SK Rev. 72a1)

1.2.3. /k/, /h/ ve /ğ/ Ünsüzlerinin İmlâsı

Türkçe sözlerin imlâsında art damaksıl /k/, /h/ ve /ğ/ ünsüzleri için sırasıyla kaf (ق), hı (خ) ve gayın (غ) harfleri tercih edilmiştir; fakat kimi fonetik değişikliklerin tesirinde bazı sözcüklerde esas yazımdan farklı olarak bu ünsüzlerin birbirlerinin yerine nöbetleşe kullanıldığı tespit edilmiştir:

<i>barmağından</i>	بَرْمَاقِنْدُن (SK Aya. 50a1) – بَرْمَاقِنْدُن (SK Rev. 85b7)	<i>korğum</i>	قُرُقُوم (KG 68b7)
<i>çoğ</i>	چُوغ (KG 10a6)	<i>varğıl</i>	وَارْغُل (SK Aya. 17a3) – وَارْغُل (SK Rev. 61a2)
<i>çokdurur</i>	چُوقْدُرُر (KG 19a2)	<i>yoğsa</i>	يُغْسَه (KG 50a4)
<i>korğudan</i>	قُرُقُودُن (KG 91a7)	<i>yok</i>	يُوك (KG 7a8)

1.2.4. /p/ Ünsüzünün İmlâsı

Türkçe sözlerde /p/ ünsüzü ekseriyetle pe (پ) ile gösterilmiştir. Bunun yanında bu ünsüz kimi zaman aynı sözcükte dahi tutarsız olarak hem be (ب) ile hem de pe (پ) ile yazılmıştır. Zarf-fiil eki {-(X)p} ise düzenli olarak be (ب) ile yazılmıştır.

<i>apardı</i>	أَپَرْدِي (N 56a9)	<i>olupdur</i>	أُولَيْدُر (KG 58b9)
<i>apardı</i>	أَپَرْدِي (SK Aya. 14b8) – أَبَرْدِي (SK Rev. 65a5)	<i>olupdur</i>	أُولَيْدُر (KG 13b4)
<i>durup</i>	دُرْب (SK Aya. 43b6) – طُرْب (SK Rev. 61b3)	<i>sürüp</i>	سُرْب (N 56b7)
<i>édüpdür</i>	إِدْبُز (KG 13b3)	<i>véripdi</i>	وَيْدِي (SK Aya. 49a2)
<i>geçüp</i>	كُچُوب (KG 25b1)	<i>yıkup</i>	يُقُوب (KG 25a5)

1.2.5. /s/ Ünsüzünün İmlâsı

Teşpit edilebildiği kadarıyla dört Türkçe sözcüğün imlâsında /s/ ünsüzünün hem sad (ص) hem de sin (س) harfi ile yazıldığı gözlenmiştir:

<i>saçı ~ saçı</i>	سَچِي (SK Aya. 36b1) – صَچِي (SK Rev. 67b5)	<i>su ~ şu</i>	سُو (SK Aya. 50a1) – صُو (SK Rev. 85b7)
<i>şakın ~ sakın</i>	صَقْن (KG 88b8) – سَقِين (KG 23b2)	<i>şuçın ~ suçın</i>	صُوجْن (KG 4b01) – سُوجْن (KG 79b9)

1.2.6. /t/ Ünsüzünün İmlâsı

Türkçe sözlerde art sıradan ünlüleri ihtiva eden /t/ ünsüzünün imlâsında tı (ط) harfi yanında te (ت) harfinin de kullanımına rastlanılmıştır:

<i>atı</i>	أَتِي (N 56b7)	<i>taflu</i>	طَطَّلُوا (SK Aya. 43a7)
<i>aşam</i>	أَطَم (SK Rev. 86a8)	<i>toprağı</i>	طُپْرَاغِي (KG 89b4)
<i>atasına</i>	أَتْسِينَه (SK Rev. 86b2)	<i>toprağum</i>	تُپْرَاغُوم (KG 47a3)
<i>taş</i>	طَاش (SMK 93a1)	<i>tudağın</i>	طُودَاغْكَ (YB 45b3)
<i>taflu</i>	تَطَّلُوا (SK Aya. 17a1) – طَطَّلُوا (SK Rev. 60b5)	<i>tutmuşdur</i>	طُتْمِشْدُر (KG 14a3)

2. Ses Bilgisi Hususiyetleri

2.1. Ünlüler

2.1.1. Kapalı /è/ Ünlüsü

Kapalı /è/ ünlüsünün metinlerde fetha (◌َ), kesre (◌ِ), ye (ي), elif-i hanceriyye (◌ِ) veya ye harfi altına elif-i hanceriyye (ي) ile yazıldığı daha evvel belirtilmişti; dolayısıyla bu ünlünün yazımında imlâ bir tutarlılık göstermemektedir. Bu noktada kapalı /è/ ünlüsünü taşıyan sözler, imlâdan bağımsız olarak, etimolojik olarak değerlendirilmiş ve sözcüklerin bu biçimiyle yazı çevrimleri yapılmıştır: *bél* (SK 15/02), *bézendi* (SK 47/03), *dédi* (YB II/03), *dédüm* (YB II/03), *dérsün* (SK 17/01), *édemezem* (SK 11/06), *éremezem* (YB I/04), *érgürmez* (KG II/09), *érişdi* (SK 29/01), *érişince* (KG III/15), *éşitgil* (SK 54/01), *évedüp* (KG LII/02), *géce* (KG XI/09), *géce* (SK 29/01), *gécedür* (SMK), *gétđi* (KG III/05), *gèydügi* (KG II/11), *vérdün* (KG I/05), *vérmé* (YB II/08), *yédürgil* (KG XIX/06), *yélüben* (KG XI/13), *yérini* (KG IV/12) ve *yétmez* (KG XIV/10).

2.1.2. Ünlü Uyumları

2.1.2.1. Önlük-Artlık Uyumu

Önlük artlık uyumu dışı kullanım metinlerde yalnızca iki durumda ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki art sıradan ünlüleri ihtiva eden iki alıntı sözcüğe ön ünlülü {+cük} ekinin gelmesi, ikincisi ise ön sıradan ünlüleri ihtiva eden bir fiile {-ğıl} emir ekinin gelmesidir: *aşğarcük* (KG LIII/06), *mu'anbercük* (KG LIII/01) ve *vër-* (SK 86/01): *vërğıl* (SK Aya. 49b11) *vëriñ* (SK Rev. 85b5).

2.1.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Bazı yapım ve çekim eklerinin yalnızca dar-yuvarlak ünlülü biçimlerinin bulunması dudak uyumu dışı kullanımların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu ekler ve örnekleri aşağıdaki gibidir:

Çokluk 1. kişi	<i>bil-elüm</i> (SK 81/02), <i>bul-alum</i> (SK 51/03), <i>éd-elüm</i> (KG XXVII/03), gönüllülük eki {-AlUm}	<i>vër-elüm</i> (KG XX/01),
Çokluk 1. kişi şahıs eki	<i>umar-uz</i> (SK 42/02), <i>varmış-uz</i> (KG XVII/04), <i>yakmış-uz</i> (KG {-uz}	XVII/03)
Ettirgen çatı eki {-dUr-}	<i>bil-dür-di</i> (SK 57/01), <i>ét-dür-en</i> (KG XVI/06), <i>sev-dür-ür</i> (KG III/07), <i>uyan-dur-</i> (N 04), <i>yan-dur-salar</i> (SK 19/01)	
Ettirgen çatı eki {-gür-}	<i>ér-gür-e</i> (YB II/09), <i>ér-gür-mez</i> (KG II/09)	
Ettirgen çatı eki {-ür-}	<i>bit-ür-en</i> (KG XIII/07), <i>gêç-ür-me</i> (KG XX/05), <i>gëy-ür-di</i> (SK 68/01)	
Geniş zaman eki {-Ur}	<i>al-ur</i> (KG XXXV/02), <i>bëzen-ür</i> (KG VI/01), <i>bil-ür</i> (SMK), <i>bil-ür+sin</i> (KG III/12), <i>gel-ür+üz</i> (KG XVII/01), <i>şan-ur</i> (KG XL/02), <i>vër-ür</i> (SK 59/01)	
Görülen geçmiş zaman	<i>bağışla-du+m</i> (KG VII/06), <i>dë-dü+m</i> (KG XXIX/02), <i>ehl i-dü+m</i> {-dU+şahıs eki}	(SK 65/02), <i>geç-dü+ñ</i> (KG VII/03), <i>gel-dü+k</i> (SK 81/02), <i>kanda ı- du+k</i> (SK 82/02), <i>koyma-du+m</i> (SMK), <i>sev-dü+m</i> (SK 16/01)
İlgi durumu eki	<i>biz+üm</i> (SK 74/01), <i>derdlüler+üñ</i> (SK 28/02), <i>gece+nüñ</i> (KG {+(n)Uñ} ve {+üm}	XI/24), <i>hayr+uñ</i> (SK 90/03), <i>kimi+nüñ</i> (KG II/12), <i>kullar+uñ</i> (SK 04/03), <i>nâñık+uñ</i> (KG I/03), <i>şfâtı+nuñ</i> (KG II/02)
İsimden isim yapım eki	<i>ağu+lu</i> (KG VI/04), <i>eksük+lü</i> (KG I/14), <i>şaç+lu+laruñ</i> (KG {+IU}	XVIII/03), <i>şfat+lu</i> (N 01), <i>tat+lu</i> (SK 53/01), <i>yañağ+lu</i> (SK 69/01), <i>yazuğ+lu</i> (KG VII/06)
Kopula {+dUr}	<i>bir+dür</i> (03/01), <i>budağında+dur</i> (KG XLIII/04), <i>gece+dür</i> (SMK), <i>güzel+dür</i> (YB II/04), <i>kamer+dür</i> (YB II/03)	
Sıfat-fiil eki {+dUK}	<i>baş-duğ+ı</i> (KG XXXI/03), <i>bın-duğ+ı</i> (SK 77/01), <i>em-dük+çe</i> (KG XXIV/04), <i>ét-düg+üñ</i> (KG XIV/08)	
Teklik 1. kişi iyelik eki	<i>cân+um</i> (SK 12/04), <i>cân+um+a</i> (SK 12/04), <i>dileg+üm</i> (KG IV/12), {+Um}	<i>el+üm+e</i> (SK 68/03), <i>günâh+um</i> (KG XI/14), <i>iş+üm</i> (KG XI/11), <i>karâr+um</i> (YB II/07)
Teklik 2. kişi iyelik eki	<i>baş+uñ+içun</i> (SMK), <i>emr+üñ+e</i> (KG IV/02), <i>eşig+üñ+e</i> (KG {+Uñ}	IV/13), <i>kapu+ñ+da</i> (KG XXVIII/05), <i>kaş+uñ+ı</i> (YB II/02), <i>kullar+uñ</i> (SK 04/03), <i>şüret+üñ</i> (SK 27/02), <i>tudağ+uñ</i> (YB II/05), <i>vaşl+uñ+a</i> (YB II/08), <i>vaşl+uñ+ı</i> (YB II/09)
Teklik 3. kişi emir eki	<i>çalın-sun</i> (KG XX/07)	

{-sun}	
Yoksunluk eki {+sUz}	<i>amân+suz</i> (KG XI/10), <i>emek+süz</i> (KG III/05)
Zarf-fiil eki {-UbAn}	<i>çat-uban</i> (KG LXX/01), <i>éd-üben</i> (KG VII/03), <i>gel-üben</i> (KG XXIII/08), <i>yël-üben</i> (KG XI/13),
Zarf-fiil eki {-dUKçA}	<i>em-dükçe</i> (KG XXIV/04), <i>var-dukça</i> (KG XLVI/02)
Zarf-fiil eki {-dukda}	<i>çalın-dukda</i> (KG XXXIX/05)
Zarf-fiil eki {-Up}	<i>aç-up</i> (KG II/10), <i>eyle-y-üp</i> (KG II/07), <i>gel-üp</i> (KG XI/14), <i>gel-üp</i> (SK 57/01), <i>taş-up</i> (KG XLV/02)

Kimi çekim eklerinin yalnızca düz-dar ünlülü biçimlerinin bulunması dudak uyumu dışı kullanımların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu ekler ve örnekleri aşağıdaki gibidir:

Öğrenilen geçmiş zaman eki {-mIş}	<i>düş-miş</i> (KG XI/10), <i>ur-mış+dur</i> (KG II/13), <i>öl-miş</i> (SK 84/01)
Belirtme durumu eki {+(y)I}	<i>nūr+ı</i> (SK 25/02), <i>yüregüm+i</i> (SK 12/02)
Teklik 3. kişi görülen geçmiş zaman eki {-dI}	<i>bul-dı</i> (SK 25/03), <i>buşur-dı</i> (YB I/02), <i>gör-di</i> (SK 09/01), <i>ol-dı</i> (KG IV/01), <i>tut-dı</i> (KG X/01), <i>yörü-di</i> (N 04)
Teklik 3. kişi iyelik eki {+(s)I}	<i>göz+i+nden</i> (KG II/05), <i>ķamu+sı</i> (SK 52/03), <i>ķul+ı+na</i> (KG XXVIII/04), <i>uţf+ı+ndan</i> (YB I/02), <i>mülk+i+n</i> (SK 80/03), <i>nāķū+sı</i> (SK 68/03), <i>umduğ+ı</i> (KG XXIV/07)
Zarf-fiil eki {-IncA}	<i>öl-ince</i> (KG XXVI/03), <i>şerefte ol-inca</i> (SK 14/03)

2.1.3. Ünlü Değişmeleri

2.1.3.1. Yuvarlaklaşma

ETü.de kimi sözcüklerde bulunan söz sonundaki süreksiz patlayıcı art damaksıl /ğ/ sesinin bu dönemde sıfırla nöbetleşmesi yoluyla gerçekleşen yuvarlaklaşma örnekleri şöyledir:

ETü. <i>ķapığ</i> (ED 583a)	> <i>ķapu+ηda</i> (KG XXVIII/05), <i>ķapu+sında</i> (N 03)
ETü. <i>tatığlığ</i> (ED 454a)	> <i>ķatlu</i> (KG X/03)
ETü. <i>tapığ</i> (ED 437a)	> <i>ķapu+η</i> (KG LI/06), <i>ķapu+ηdan</i> (SK 11/06)
ETü. <i>ağrığ</i> (ED 90a)	> <i>ağru+sıdur</i> (KG LXV/09)

Bunun yanı sıra ETü.de kimi sözcük tabanlarındaki düz-dar /ı, i/ ünlülerinin bu dönemde yuvarlaklaştığı da görülmektedir:

ETü. <i>bulıt</i> (ED 333a)	> <i>bulut+lari</i> (KG LXXI/24)
ETü. <i>oķı-</i> (ED 79a)	> <i>oķu-ya</i> (KG IV/09), <i>oķu-ram</i> (SK 30/01); ancak <i>oķı-dı</i> (KG X/08)
ETü. <i>yori-</i> (ED 957a)	> <i>yörü-rem</i> (SK 06/02)

2.1.3.2. Genişleme

Metinlerde iki Türkçe iki de alıntı sözcükte düz-dar /ı, i/ ünlüsünün düz-geniş /a/ ünlüsüne değişimine rastlanılmıştır:

ETü. <i>ığaç</i> (ED 79b)	> <i>ağaç</i> (KG LXXI/25)
---------------------------	----------------------------

- ETü. *ığla-* (ED 85b) > *ağla-yuban* (KG VI/04), *ağla-dı* (SK 12/01)
 Ar. *'ineb* üzüm (St. 869b) > *'aneb* (KG LX/02)
 Ar. *'ışk* tutku, sevgi (St. 850b) > *'aşk+uŋ* (KG III/03); fakat *'ışk* (KG L/01)

2.1.3.3. Düzleşme

ETü.de dar-yuvarlak ünlülü olup bu dönemde düz-dar /i/ ünlüsüne değişen iki örneğe rastlanılmıştır:

- ETü. *öŋdün* (ED 178a) > *öŋdin* (KG XIV/12); ancak *öŋdün* (KG XVI/04)
 ETü. *üçün* (ED 28b) > *içün* (KG 51a/L/01), *başuŋıçun* (SMK), *içün* (SK 85/03)

2.1.3.4. Ön Damaksillaşma

ETü.de art ünlülü olup bu dönemde ön ünlülü biçimi saptanan iki örnek şöyledir:

- ETü. *tl* (ED 489b) > *dil+üm* (SK 05/02)
 ETü. *yori-* (ED 957a) > *yörü-rem* (SK 06/02)

Bunun dışında bir alıntı sözcükte de ön damaksillaşma tespit edilmiştir:

- Far. *şeftälü* (St. 748b) > *şeftelü* (KG XLV/03)

2.1.3.5. Art Damaksillaşma

ETü.de ön ünlülü olup bu dönemde art ünlülü biçimi saptanan iki örnek şöyledir:

- ETü. *teŋri* (ED 523b) > *taŋrı-çün* (KG XXXII/01), *taŋrı* (YB II/09), *taŋrı* (SK 28/01)
 ETü. *bin-* (ED 348a) > *bın-duğı* (SK 77/01) ~ *bin-di* (SK 25/02)

2.1.4. Ünlü Düşmesi

Vurgusuz orta hece düşmesi yoluyla ortaya çıkan ünlü düşmelerine şu örnekler verilebilir:

- ETü. *boyın/boyun* (ED 386) *boy(u)n+uma* (KG XXXIV/03)
 ETü. *çigin* (ED 415b) *çig(i)n+ümde* (06/01)
 ETü. *egin* (ED 109a) *eg(i)n+ine* (KG I/12)
 ETü. *köŋül* (ED 731b) *göŋ(ü)l+ini* (KG XIII/03), *göŋ(ü)l+üŋi* (YB II/08), *göŋ(ü)l+ümi* (N 01), *göŋ(ü)l+ini* (SK 69/02)

Ünlü ile biten bir sözcük, ünlü ile başlayan başka bir sözcük ile devam ettiğinde ikinci sözcüğün ilk ünlüsü şu örneklerde kullanımdan düşmüştür:

- ne için* > *n' için* (KG XVIII/06)
ne olur > *n' olur* (KG XIII/07)
şu ol > *ş' ol* (KG XXI/05)

Metinlerde ek-fiilin ekleşme yoluyla düştüğü örnekler ise şöyledir: *görünürse* (KG XVI/01), *teşbih olurdu* (KG LXXI/19) ve *varsa* (KG XIII/06).

2.2. Ünsüzler

2.2.1. Ünsüz Değişmeleri

ETü. ile mukayese edildiğinde bu dönemde karşılaşılan ünsüz değişmeleri söz başındaki, söz içindeki ve söz sonundaki ünsüz değişmeleri olmak üzere üç başlıkta incelenmiştir.

2.2.1.1. Söz Başındaki Ünsüz Değişmeleri

/b-/ > /m-/: Bir genizsileşme örneği olarak bu ses değişimi yalnızca SK'de tanıklanmıştır:

ben (krş. ED 766b) > *men* (SK 17/02) ~ *ben* (SK 15/03)

/b-/ > /v-/: Bir sızıcılışma örneği olarak bu ses değişimi yalnızca üç sözcükte tespit edilmiştir:

ETü. *bar* (ED 353a) > *var* (KG XI/02), *var* (SK 18/01)

ETü. *bar-* (ED 354a) > *var-ısarsın* (KG XIV/03), *var-ğil* (SK 23/01)

ETü. *bêr-* (ED 354b) > *vêr-meyenler* (KG LXVII/01), *vêr-ür* (SK 59/01)

/k-/ > /g-/: Bir ötümlüleşme örneği olarak bu ses değişiminin birçok örneği tespit edilmiştir:

ETü. *kêçe* (ED 694b) > *gêçe* (SMK)

ETü. *ked-* (ED 700b) > *gêy-dügi* (KG II/12)

ETü. *kel-* (ED 715b) > *gel-dügi* (KG I/04), *gel-icek* (YB //02), *gel-di* (N 03)

ETü. *kêt-* (ED 701a) > *gêt-di* (YB II/07)

ETü. *kibi* (ED 687b) > *gibi* (KG II/11)

ETü. *kir-* (ED 735b) > *gir-em* (SK 17/01), *gir* (KG V/05)

ETü. *kök* (ED 708b) > *gög+e* (SK 19/02)

ETü. *köñül* (ED 731b) > *göñül* (KG X/01), *göñlüñ* (SK 56/03)

ETü. *kör-* (ED 736a) > *gör-di* (SK 09/01), *gör* (KG II/12)

ETü. *körklüg* (ED 743a) > *görklü* (SK 35/03)

ETü. *köz* (ED 756b) > *göz+lerüm* (SK 12/01), *göz+inden* (KG II/05), *göz+üñ* (YB II/01)

ETü. *kül-* (ED 715b) > *gül-di* (SK 41/03)

/k-/ > /h-/: Bir sızıcılışma örneği olarak bu ses değişimi yalnızca KG'de tanıklanmıştır:

(krş. *kağan* ED 611a) > *hağan+uñ* (KG LI/02); ancak *kağan* (KG LII/03)

/t-/ > /d-/: Bir ötümlüleşme örneği olarak bu ses değişiminin birçok örneği tespit edilmiştir:

ETü. *tağı* (ED 466a) > *dağı* (KG IV/13), (N 05)

ETü. *tê-* (ED 433b) > *dê-r* (KG II/08), *dê-di* (YB II/03)

ETü. *teñ* (ED 511a) > *deñ+lü* (KG XIX/08)

ETü. *til* (ED 489b) > *dil+inde* (KG I/03)

ETü. <i>tik-</i> (ED 476b)	> <i>dik-di</i> (N 03)
ETü. <i>tilek</i> (ED 498a)	> <i>dileg+üm</i> (KG IV/12)
ETü. <i>tiril-</i> (ED 547b)	> <i>diril-di</i> (N 03)
ETü. <i>tökül-</i> (ED 481a)	> <i>dökil-en</i> (KG XVIII/10), <i>dökil-e</i> (YB I/02)
ETü. <i>tön-</i> (ED 515a)	> <i>dön-üp</i> (KG II/06)
ETü. <i>töyder-</i> (ED 518b)	> <i>dönder-üp</i> (KG XIII/05), <i>dönder-mezem</i> (SK 18/04)
ETü. <i>törlüg</i> (ED 546b)	> <i>dürlü</i> (SK 25/03)
ETü. <i>tört</i> (ED 534a)	> <i>dört</i> (KG III/11), <i>dörd</i> (KG III/06)
ETü. <i>tur-</i> (ED 529b)	> <i>dur-ağ</i> (SK 77/02)
ETü. <i>tügün</i> (ED 484a)	> <i>dügün+dür</i> (SK 43/02)
ETü. <i>tün</i> (ED 513a)	> <i>dün</i> (KG IV/10)

2.2.1.2. Söz İçindeki Ünsüz Değişmeleri

/-b-/ > /-v-/: Bir sızıcılışma örneği olarak bu ses değişiminin örnekleri şöyledir:

ETü. <i>kaşı-</i> (krş. ED 588b)	> <i>kavşur-urlardı</i> (KG LI/05)
ETü. <i>seb-</i> (ED 784b)	> <i>sev-mişem</i> (KG XLIII/01), <i>sév-miş</i> (N 05), <i>sev-eriseş</i> (SK 01/03)
ETü. <i>seb-</i> (krş. ED 784b)	> <i>seviş-di</i> (29/03)

/-d-/ > /-d-/- > /-y-/: ETü.de /-d-/ şeklinde mevcut olan ses, önce /-d-/- sesine sızıcılışmış ardından da /-y-/- sesine akıcılışmıştır. Bu durumun örnekleri şöyledir:

ETü. <i>adağ</i> (ED 45a)	> <i>ayağ</i> (KG XI/14)
ETü. <i>bođluğ</i> (ED 305a)	> <i>boylu</i> (SK 69/01)
ETü. <i>edgü</i> (ED 51b)	> <i>eyü</i> (KG LII/04)
ETü. <i>kedür-</i> (ED 705b)	> <i>gëyür-di</i> (SK 68/01)
ETü. <i>kuđuğ</i> (ED 598b)	> <i>kuyu</i> (SK 18/01)
ETü. <i>ođun-</i> (ED 62a)	> <i>oyan-alum</i> (SK 81/01)

/-k-/ > /-ğ-/: Bir ötümlüleşme örneği olarak bu ünsüz değişiminin örnekleri şöyledir:

ETü. <i>sakış</i> (ED 816b)	> <i>şağış</i> (KG II/18)
ETü. <i>yarlıka-</i> (ED 968a)	> <i>yarlığa</i> (KG LXVII/07)

/-k-/ > /-h-/: Bir sızıcılışma örneği olarak bu ses değişiminin örnekleri şöyledir:

ETü. <i>tağı</i> (ED 466a)	> <i>dahı</i> (KG XXIX/08), (N 05), (SK 17/02)
ETü. <i>korğu</i> (ED 653b)	> <i>korğudan</i> (KG LXXI/31)
ETü. <i>yakşı</i> (ED 908a)	> <i>yağşı</i> (KG LXX/04)
ETü. <i>yok</i> (ED 895b)	> <i>yohsa</i> (KG XXXIII/01)

2.2.1.3. Söz Sonundaki Ünsüz Değişmeleri

/-d/ > /-y/: Söz sonundaki sızıcı /-d/ ünsüzünün /-y/ ünsüzüne akıcılaşması hadisesine şu örnekler verilebilir:

- ETü. *ked-* (ED 700b) > *gêy-di* (KG LIX/03)
 ETü. *kıd-* (ED 595a) > *kıy-ma* (KG LIV/03)
 ETü. *kod-* (ED 595b) > *koy-up* (KG III/09), *koy-madum* (SMK), *koy-maya* (SK 40/02)
 ETü. *ud-* (ED 38a) > *uy-maz* (KG XXXV/06)

/-k/ > /-ğ/: Söz sonundaki ötümlüleşme örneği olarak belirlenen bu ünsüz değişiminin örnekleri şöyledir:

- ETü. *çok* (ED 405a) > *çoğ* (KG XI/12)
 ETü. *ırak* (ED 214a) > *ırağ* (KG XLVII/03), *ırağ* (YB I/01)

/-k/ > /-h/: Söz sonundaki bu sızıcılaşmanın örnekleri şöyledir:

- Ar. *lā'ik* (krş. St. 1114b) > *lāyih* (KG XXIII/13)
 ETü. *yağ-* (ED 897a) > *yağ-dum* (SK Rev. 68b3)

2.2.2. Ünsüz Düşmesi

2.2.2.1. Söz Başındaki Ünsüz Düşmeleri

/b-/ Düşmesi: ETü.de *bol-* fiilindeki /b-/ ünsüzü bu dönemde sıfırla nöbetleşmiştir; ancak SK'de bir örnekte korunduğu tespit edilmiştir:

- ETü. *bol-* 'ayb ol-a (N 02), *bī-ķarār ol-dum* (KG XXXII/02), *derdlü ol-dum* (KG LXIV/04),
 (ED 331a) *diri ol-duk* (SK 84/01), *hāşıl ol-a* (SMK), *kāmil ol-dı* (SK 14/01), *muķavves ol-dı*
 (YB II/02); ancak *eşref bol-dı* (SK 14/02)

/y-/ Düşmesi: ETü.de söz başındaki /y-/ ünsüzünün tek bir örnekte sıfırla nöbetleştiği tespit edilmiştir:

- ETü. *yırak/ırak* > *ırağ* (KG XLVII/03), *ırağ* (YB I/01), *ırakdan* (SK 26/03)
 (ED 963a/214a)

2.2.2.2. Söz İçindeki Ünsüz Düşmeleri

/-g-/ ve /-ğ-/ Düşmesi: ETü.de ikinci ve daha sonraki hece başındaki ön damaksıl /-g-/ ve art damaksıl /-ğ-/ ünsüzlerinin bu dönemde sıfırla nöbetleştiği görülmektedir:

- ETü. *bar-* (ED 354a) > *var-an* (SK 85/01)
 ETü. *tolğan-* (ED 497a) > *tolan-n-ur* (KG XXIII/10)
 ETü. *ur-* (ED 194b) > *ur-an* (SK 80/01)
 ETü. *yalğan* (ED 926b) > *yalan* (KG LVII/02)

/-r-/ Düşmesi: Söz içinde /-r-/ ünsüzünün düştüğü bir örnek tespit edilmiştir:

- ETü. *arşlan* (ED 238a; > *aşlan* (KG XXIX/04)
arşlan için krş. Röhrborn,
 2015, s. 261)

2.2.2.3. Söz Sonundaki Ünsüz Düşmeleri

/-b/ > /-w/ > Ø: ETü. döneminde kimi sözcüklerin sonunda korunan /-b/ ünsüzü tarihsel süreçte önce çift dudaksıl /-w/ ünsüzüne değişmiş, daha sonra da sıfırla nöbetleşmiştir:

ETü. *suv* (ED 193b, 783a) > *şu* (KG LIV/05), *su* (SK 87/01)

/-g/ ve /-ğ/ Düşmesi: ETü. döneminde kimi sözcüklerin ve eklerin sonunda korunan ön damaksıl /-g/ ve art damaksıl /-ğ/ ünsüzlerinin sıfırla nöbetleştiği görülmektedir:

ETü. *ağuluğ* (ED 86b) > *ağu+lu* (KG VI/04),

ETü. *elig* (ED 140b) > *el+ümde* (SK 06/01),

ETü. *kanlığ* (ED 638b) > *kan+lu* (KG LXXI/07),

ETü. *kapığ* (ED 583a) > *kapu+nda* (KG XXVIII/05), *kapu+sında* (N 03), *kapı+n* (SK 78/02)

ETü. *katığ* (ED 597b) > *katı* (KG XXXIV/04),

ETü. *kutluğ* (ED 601a) > *kut+lu* (KG XX/02), *kut+lu* (SK 53/02),

ETü. *tapığ* (ED 437a) > *tapu+η* (KG LI/06), *tapu+ηdan* (SK 11/06),

ETü. *tatığlığ* (ED 454a) > *tat+lu* (KG X/03),

ETü. *yazukluğ* (ED 986a) > *yazuk+lu* (KG VII/06)

2.2.3. Ünsüz Göçüşmesi

Bir örnekte ETü. *kibi* "gibi" edatının metatezli biçimine rastlanılmıştır:

ETü. *kib* (ED 286b) > *bigi* (KG LXXI/30)

3. Şekil Bilgisi Hususiyetleri

3.1. Yapım Ekleri

3.1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

{+aK} Esasen küçültme ve sevgi sözcükleri türeten bu ek, bu örnekte organ adı türetmiştir (krş. Gabain, 1988, s. 45; Erdal, 1991, s. 40; Tekin, 2016, s. 79; Eckmann, 2017, s. 47; Güner, 2020, s. 107; Gülsevin, 2020, s. 123).

yaη+ağ+ları (KG XLIV/04), *yaη+ağ+ı* < ETü. *yaηağ* (ED 948b)
(YB I/01), *yaη+ağ+lu* (SK 69/01)

{+ArU} Esasen yönelme durumu eki olan bu ek, istikamet belirten adlar türetmiştir (Gabain, 1988, s. 65; Erdal, 2004, s. 370; Tekin, 2016, s. 80; Gülsevin, 2020, s. 123).

iç+erü (KG V/04) < ETü. *içgerü* (ED 25b)

yok+aru (KG XI/20) < ETü. **yokgaru* (ED 906b)

{+Ce} Esasen eşitlik durumu eki olan bu yapının işlevi genişleyerek bu örnekte kalıcı isim türetmiştir (krş. Gabain, 1988, s. 43; Eckmann, 2017, s. 47; Karamanlıoğlu, 2019, s. 23; Güner, 2020, s. 108; Gülsevin, 2020, s. 123).

nê+ce (KG LI/02) < ETü. *neçe* (ED 775a)

nê+çe (KG XIV/01) < ETü. *neçe* (ED 775a)

{+cük} Küçültme ekidir (Erdal, 1991, s. 106; Karamanlıoğlu, 2019, s. 25; Güner, 2020, s.

- 112; Gülsevin, 2020, s. 124).
- aşğar+cük* (KG LIII/06) krş. Ar. *aşğar* (St. 69a) + Tü. *+cük*
- gelin+cük* (KG II/11) krş. *gelincük* (Red. 1568b)
- nişter+cük* (KG LIII/05) krş. Far. *nişter* (St. 1442b) + Tü. *+cük*
- server+cük* (KG LIII/04) krş. Far. *server* (St. 679b) + Tü. *+cük*
- {+çek}** Esasen küçültme eki olan bu ek, bu örnekte isimden sıfat türetmiştir (krş. Gabain, 1988, s. 43; Erdal, 1991, s. 44; Erdal, 2004, s. 145; Eckmann, 2017, s. 48; Karamanlıoğlu, 2019, s. 23; Güner, 2020, s. 109; Gülsevin, 2020, s. 124).
- gök+çek* (SK 46/03; 75/03) krş. ETü. *kök* (ED 708b)
- {+daş}** Ortaklık ve beraberlik bildiren sözcükler türetir (Timurtaş, 1976, s. 347; Gabain, 1988, s. 46; Erdal, 1991, s. 119; Erdal, 2004, s. 147; Timurtaş, 2005, s. 94; Tekin, 2016, s. 80; Eckmann, 2017, s. 48; Karamanlıoğlu, 2019, s. 26; Güner, 2020, s. 114; Gülsevin, 2020, s. 125).
- yol+daş+uñ* (KG LXV/08) krş. ETü. *yol* (ED 917a)
- {+dXn}** Esasen ayrılma durumu eki olan bu ek, bu örnekte yer-yön zarfı türetmiştir (Gabain, 1988, s. 64; Erdal, 2004, s. 181; Tekin, 2016, s. 80).
- öñ+din* (KG XIV/12) < ETü. *öñdün* (ED 178a)
- öñ+dün* (KG XVI/04) < ETü. *öñdün* (ED 178a)
- {+düz}** Zaman zarfı türeten işlek olmayan bir ektir (Güner, 2020, s. 115; Gülsevin, 2020, s. 125).
- gün+düz* (KG XI/09) < ETü. *küntüz* (ED 729b)
- {+e}** Eski bir yaklaşma-bulunma durumu eki olsa da burada zaman zarfı türetmiştir (Gabain, 1988, s. 63; Tekin, 2016, s. 79; Güner, 2020, s. 105).
- gece* (KG XI/09), *gece* (SMK), *gece* < ETü. *kêce* (ED 694b) (SK 29/01)
- {+ğaç}** Küçültme ekidir ve bu örnekte bitki adı türetmiştir (Erdal, 1991, s. 83; Tekin, 2016, s. 80).
- ağaç* (KG LXXI/25) < ETü. *ı+ğaç* (ED 79b)
- {+ge}** Ek, burada kökün dışındakini ifade etme işleviyle kullanılmıştır (Güner, 2020, s. 116-117).
- öz+ge* (KG I/01c/02) < ETü. *özge* (ED 285b)
- {+ıl}** Renk adı türetmiştir (Gabain, 1988, s. 47; Tekin, 2016, s. 81; Güner, 2020, s. 119; Gülsevin, 2020, s. 126).
- kız+ıl* (KG 51b/1 II/12) < ETü. *kızıl* (ED 682a)
- {+K}** Organ adı türetir (Güner, 2020, s. 119).
- kirpügi* (KG LIII/05) < ETü. *kirpik* (ED 737b)
- {+le}** Zarf türünde isimler türetir (Karamanlıoğlu, 2019, s. 28; Güner, 2020, s. 119; Gülsevin, 2020, s. 126).
- bir+le* (KG XIX/02) < ETü. *birle* (ED 364b)
- {+II}** ETü.de {+IXg} şeklinde belgelenen bu ek “sahip olan” anlamında isimlerden sıfat türetir (Gabain, 1988, s. 47; Erdal, 1991, s. 139; Tekin, 2016, s. 82; Erdal, 2004, s. 149; Gülsevin, 2020, s. 127; Karamanlıoğlu, 2019, s. 31; Güner, 2020, s. 120) Ekin

- ünlüsü metinde hem düz dar hem de dar yuvarlaktır (krş. {+IU}).
- yüz+li* (SK 87/04) < ETü. *yüzlüg* (ED 987a)
- {+IU}** ETü.de {+IXg} olarak belgelenen bu ekin söz sonundaki {-(X)g} ünsüzü Oğuzcada düşerek yuvarlaklaşmıştır (Gabain, 1988, s. 47; Erdal, 1991, s. 139; Tekin, 2016, s. 82; Erdal, 2004, s. 149; Gülsevin, 2020, s. 127; Karamanlıoğlu, 2019, s. 31; Güner, 2020, s. 120) Ekin ünlüsü metinde hem düz dar hem de dar yuvarlaktır (krş. {+II}).
- deη+lü* (KG XLVI/05) krş. ETü. *teη* (ED 511a)
- dür+lü* (KG LIX/02), *dür+lü* (SK 25/03) < ETü. *törlüg* (ED 546b)
- eksük+lü* (KG I/14) < ETü. *egsüklüg* (ED 117b)
- kut+lu* (KG XX/02), *kut+lu* (SK 53/02) < ETü. *kutlug* (ED 601a)
- saç+lu+laruη* (KG XVIII/03) < ETü. *saçlıg* (ED 797a)
- tat+lu* (KG XXIX/09) < ETü. *tatıghı* (ED 454a)
- yazuk+lu* (KG VII/06), *yazuk+lu* (SK 04/03) < ETü. *yazuklug* (ED 986a)
- yüz+lü+lerüη* (KG XVIII/03) < ETü. *yüzlüg* (ED 987a)
- {+IXK}** Bu ek somut veya soyut isimlerle sıfatlar türetir (Gabain, 1988, s. 44; Erdal, 1991, s. 121; Tekin, 2016, s. 82; Erdal, 2004, s. 147; Timurtaş, 2005, s. 94; Gülsevin, 2020, s. 127; Karamanlıoğlu, 2019, s. 29; Güner, 2020, s. 122).
- dirlik* (KG III/08) < ETü. *tiriglik* (ED 546a)
- er+lik* (KG LII/03) < ETü. *erlik* (ED 229a)
- görk+lik+ine* (SK 18/03) krş. ETü. *körk* (ED 741a)
- hod-rāy+lık* (KG XII/10) krş. Far. *hōd-rā* (St. 482b) + Tü. *+lık*
- server+lik* (KG LII/03) krş. Far. *server* (St. 679b) + Tü. *+lik*
- ulu+luğ* (KG LXV/09) < ETü. *uluğluk* (ED 139b)
- var+lık* (KG II/28), *var+lık+da* (SK 82/03) < ETü. *bar* (ED 353a)
- {+(X)n}** Organ adları türetir (Taş, 2015, s. 68-69; Güner, 2020, s. 125)
- alnında* (KG LXXI/21) < ETü. *alın* (ED 147b)
- boynuma* (KG XXXIV/03) < ETü. *boyn/boyun* (ED 386)
- {+rA}** Yer ve zaman zarfı türetir (Gabain, 1988, s. 65; Tekin, 2016, s. 83; Karamanlıoğlu, 2019, s. 32; Gülsevin, 2020, s. 128).
- iç+re* (KG II/16) < ETü. *içre* (ED 30a)
- soη+ra* (KG LVII/04) < ETü. *soηra* (ED 832b)
- üz+re* (KG XVIII/02) < ETü. *üze* (ED 280b)
- {+sUz}** İsimlerden olumsuz sıfatlar türetir (Gabain, 1988, s. 45; Erdal, 1991, s. 131; Erdal, 2004, s. 149; Tekin, 2016, s. 83; Eckmann, 2017, s. 51; Timurtaş, 2005, s. 95; Gülsevin, 2020, s. 129; Karamanlıoğlu, 2019, s. 33; Güner, 2020, s. 128).
- amān+suz* (KG XI/10) krş. Ar. *amān* (St. 97b) + Tü. *+suz*
- an+suz* (KG II/03) < ETü. *an* (ED 165b)
- emek+süz* (KG III/05) < ETü. *emgeksiz* (ED 160b)

- şübhe+süz* (KG 51b II/02) < Ar. *şubhe* + Tü. *+süz* şüphesiz, kuşkusuz (krş. *şubhe* St. 732b)
- {+ti} İsimden zarf türetir (Tekin, 2016, s. 83)
- em+di* (KG XXVII/05) < ETü. *amtı* (ED 156b)

3.1.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri

- {+A-} Geçişli ve geçişsiz fiiller türetir (Gabain, 1988, s. 48; Eckmann, 2017, s. 57; Erdal, 1991, s. 418; Tekin, 2016, s. 84; Timurtaş, 2005, s. 131; Gülsevin, 2020, s. 130; Karamanlıoğlu, 2019, s. 45; Güner, 2020, s. 159).
- beñzerem* (KG LXXI/44), *beñzer* (YB II/05) < ETü. *beñ(i)z+e-* (ED 352b)
- dil+e-rem* (KG XLII/04), *dil+e-rseñ* (SK 01/01) < ETü. *tile-* (ED 492a)
- ditrer* (KG XLV/05) < ETü. *tit(i)r+e-* (ED 460a)
- uğradum* (KG XXIV/06) < ETü. *uğ(u)r+a-* (ED 91a)
- utanur* (KG LXX/06) < ETü. *uvtan-* (ED 7b)
- {+De-} Geçişli fiil türetmiştir (Gabain, 1988, s. 50; Eckmann, 2017, s. 57; Erdal, 1991, s. 455; Timurtaş, 2005, s. 131; Gülsevin, 2020, s. 130; Karamanlıoğlu, 2019, s. 46; Güner, 2020, s. 163).
- isterseñ* (KG LXV/02) < ETü. *iste-* (ED 243a)
- iz+de-r* (SK 23/03) < ETü. *iz+de-* (ED 282a)
- {+(i)rge-} Duygu belirten fiil türetmiştir (Gabain, 1988, s. 49-50; Eckmann, 2017, s. 58; Erdal, 1991, s. 458; Tekin, 2016, s. 86; Gülsevin, 2020, s. 131; Güner, 2020, s. 169).
- es+irge-rseñ* (KG XXXVII/01) < ETü. *esirge-* (ED 252b)
- {+k-} Oluş bildiren geçişsiz fiiller türetir (Gabain, 1988, s. 49; Erdal, 1991, s. 497-498; Tekin, 2016, s. 85; Timurtaş, 2005, s. 131-132; Karamanlıoğlu, 2019, s. 46; Gülsevin 2020 131; Güner, 2020, s. 165-166).
- birikmişdür* (KG II/26) < ETü. *bir+(i)k-* (ED 363a)
- {+IA-} Bu ek, isimlerden hem geçişli hem de geçişsiz fiiller türetir (Timurtaş, 1976, s. 348; Gabain, 1988, s. 49; Erdal, 1991, s. 429; Tekin, 2016, s. 85; Timurtaş, 2005, s. 132; Gülsevin, 2020, s. 131; Eckmann, 2017, s. 57; Karamanlıoğlu, 2019, s. 46; Güner, 2020, s. 166).
- 'acab+la-ma* (KG XLIV/05) krş. Ar. *'acab* (St. 837a) + Tü. *+la-*
- ağ+la-dı* (SK 12/01) < ETü. *ıgla-* (ED 85b)
- añ+la-r* (KG II/06) < ETü. *añla-* (ED 186a)
- dağ+la-dı* (SK 12/02) < ETü. *tagla-* (ED 469b)
- giz+le-mek* (KG LXX/05) < ETü. *kizle-* (ED 760b)
- iñi+le-r* (KG XLII/05) < ETü. *iñle-* (ED 186a)
- tañ+la-dı* (KG LXXI/33) < ETü. *tañla-* (II) (ED 521a)
- uğur+la-dı* (KG LXXI/30) < ETü. *uğurla-* (ED 94b)
- {+r-} Geçişsiz ve geçişli fiiller türetir (Taş, 2015, s. 110; Eckmann, 2017, s. 58).
- belürmez* (KG II/15) < ETü. *belgü+r-* (ED 341a)

<i>kayırmazuz</i> (KG XXXIV/01)	< ETü. <i>kadğu+r-</i> (ED 599a)
<i>kayurmaz</i> (KG XXII/06)	< ETü. <i>kadğu+r-</i> (ED 599a)

3.1.3. Fiilden İsim Yapım Ekleri

{-aK}	Alet ve yer adlarıyla somut ve soyut adlar türetir (Gabain, 1988, s. 52; Eckmann, 2017, s. 53; Timurtaş, 2005, s. 96; Karamanlıoğlu, 2019, s. 37; Güner, 2020, s. 132).
<i>ayla-k</i> (N 05)	krş. <i>aylak</i> (Red. 303b)
<i>dur-ağ+ı</i> (SK 38/02)	krş. ETü. <i>tur-</i> (ED 529b)
<i>kucağındadur</i> (KG XLIII/02)	< ETü. <i>kuç-ak</i> (ED 591a)
<i>kulak</i> (KG II/04)	< ETü. <i>*kul-kak</i> (ED 621a)
<i>sancağ</i> (N 03)	< ETü. <i>sanç-</i> (ED 835b)
{-e}	Edat ve zarf türetir (Gabain, 1988, s. 51; Eckmann, 2017, s. 51; Erdal, 1991, s. 403; Tekin, 2016, s. 86; Karamanlıoğlu, 2019, s. 34; Güner, 2020, s. 130).
<i>gör-e</i> (KG X/06)	< ETü. <i>kör-</i> (ED 736a)
<i>yene</i> (KG XLII/01)	< ETü. <i>yan-a</i> (ED 943a)
{-ğ}	Fiilin neticesini bildiren isimler türetir (Gabain, 1988, s. 51; Eckmann, 2017, s. 52; Erdal, 1991, s. 172; Tekin, 2016, s. 87; Karamanlıoğlu, 2019, s. 36; Gülsevin, 2020, s. 145; Güner, 2020, s. 138).
<i>ba-ğ+um</i> (KG XXX/02)	< ETü. <i>bağ</i> (ED 310b)
{-gü}	Sıfat-fiil eki olarak kullanılan bu ek, bir örnekte soyut isim türetmiştir (Gabain, 1988, s. 52; Eckmann, 2017, s. 53; Tekin, 2016, s. 87; Karamanlıoğlu, 2019, s. 38; Gülsevin, 2020, s. 140; Güner, 2020, s. 146).
<i>sev-gü</i> (KG LXV/08)	krş. ETü. <i>sevig</i> (ED 787b)
{-ı}	Edat, bağlaç ve sıfat türetir (Erdal, 1991, s. 340; Tekin, 2016, s. 88; Karamanlıoğlu, 2019, s. 38; Güner, 2020, s. 143).
<i>dahı</i> (KG LXX/02)	< ETü. <i>tağ-ı</i> (ED 466a)
<i>dolay-ı</i> (KG V/04)	krş. ETü. <i>tolğag</i> (ED 496a)
<i>kat-ı</i> (KG XXXIV/04)	< ETü. <i>kağ-ı</i> (ED 597b)
<i>yahşı</i> (KG XIV/04)	< ETü. <i>yak(i)ş-ı</i> (ED 908a)
{-(X)K}	Fiillerin neticesini bildiren isim ve sıfat türetir (Gabain, 1988, s. 54; Eckmann, 2017, s. 55; Timurtaş, 2005, s. 96; Karamanlıoğlu, 2019, s. 41; Güner, 2020, s. 145; Gülsevin, 2020, s. 147).
<i>alçağum</i> (KG XXX/07)	< ETü. <i>alça-k</i> (ED 129b)
<i>del-ük</i> (KG XLIV/07)	< ETü. <i>telük</i> (ED 498a)
<i>eksü-k</i> (KG XXXIV/05)	< ETü. <i>egsük</i> (ED 116b)
<i>gör-k</i> (KG XXX/07)	< ETü. <i>körk</i> (ED 741a)
<i>yaz-uk+lu</i> (SK 04/03)	< ETü. <i>yazuk</i> (ED 985b)
{-m}	Soyut isimler türetir (Gabain, 1988, s. 53; Eckmann, 2017, s. 54; Erdal, 1991, s. 290; Tekin, 2016, s. 89; Timurtaş, 2005, s. 98; Karamanlıoğlu, 2019, s. 41; Güner, 2020, s. 150; Gülsevin, 2020, s. 146).
<i>öl-üm+ünğden</i> (KG XIV/12)	< ETü. <i>ölüm</i> (ED 146a)

- {-mur}** Geçişsiz fiile gelir (Erdal, 1991, s. 389; Güner, 2020, s. 155; Gülsevin, 2020, s. 148)
yağ-mur (KG LXXI/36) < ETü. *yağmur* (ED 903b)
- {-(X)n}** Bir fiilin bildirdiği işin, oluşun veya hareketin sonucunu bildiren isim ve sıfatlar türetir (Gabain, 1988, s. 54; Eckmann, 2017, s. 54; Erdal, 1991, s. 300; Tekin, 2016, s. 89; Karamanlıoğlu, 2019, s. 43; Güner, 2020, s. 155).
şat-un (KG XXII/02) < ETü. *satgın* (ED 800a)
yağ-ın (KG II/21) < ETü. *yağın* (ED 904a)
yalan (KG XIV/09) < ETü. *yalğa-n* (ED 926b)
- {-U}** ETü.deki {-G} ünsüzünün düşmesi ve bağlama ünlüsünün yuvarlaklaşmasıyla oluşmuş isim türetme ekidir (Güner, 2020, s. 143; Gülsevin, 2020, s. 149).
ağrusıdur (KG LXV/09) < ETü. *ağrı-ğ* (ED 90a)
kapuḡda (KG LV/05) < ETü. *kap-ıḡ* (ED 583a)
ḡapuḡ (KG LI/06), *ḡapuḡdan* (SK 11/06) < ETü. *tap-ıḡ* (ED 437a)
- {-ün}** Fiilin neticesini bildiren isimler türetir (Gabain, 1988, s. 54; Eckmann, 2017, s. 54; Erdal, 1991, s. 300; Tekin, 2016, s. 89; Timurtaş, 2005, s. 97; Karamanlıoğlu, 2019, s. 43; Güner, 2020, s. 155).
düg-ün+dür (SK 43/02) < ETü. *tügün* (ED 484a)
- {-(X)ş}** Soyut adlar türetir (Gabain 198: 55; Eckmannn 2017: 56; Erdal, 1991, s. 262; Tekin, 2016, s. 90; Timurtaş, 2005, s. 98; Karamanlıoğlu, 2019, s. 44; Gülsevin, 2020, s. 148; Güner, 2020, s. 156).
şagışı (KG II/18) < ETü. *sağ-ış* (ED 816b)
üküş (KG LXVI/02) < ETü. *ük-üş* (ED 118a)

3.1.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

- {-Ar-}** Geçişli ve ettirgen fiil çatıları türetir (Gabain, 1988, s. 60; Eckmann, 2017, s. 59; Erdal, 1991, s. 734; Timurtaş, 2005, s. 135; Gülsevin, 2020, s. 152; Güner, 2020, s. 172).
çık-ar- (KG XXV/01) < ETü. *çık-ar-* (ED 410b)
gèderür (KG LX/02) < ETü. *kèt-er-* (ED 705b)
- {-der-}** Ettirgen çatı türetir (krş. Timurtaş, 1976, s. 352; Timurtaş, 2005, s. 136; Gülsevin, 2020, s. 153).
dön-der-mezem (KG XXXIV/04), *dön-der-mezem* (SK 15/03) < ETü. *töḡder-* (ED 518b)
- {-dUr-}** Ettirgen çatılar türetir (Gabain, 1988, s. 60; Eckmannn 2017: 59; Erdal, 1991, s. 799; Tekin, 2016, s. 93; Timurtaş, 2005, s. 136; Karamanlıoğlu, 2019, s. 48; Gülsevin, 2020, s. 152; Güner, 2020, s. 172).
bil-dür-en (KG II/04), *bil-dür-di* (SK 57/01) < ETü. *bildür-* (ED 334b)
öl-dür-ür-ise (KG XXI/06) < ETü. *öldür-* (ED 133b)
sev-dür-ür (KG III/07) < ETü. *sevtür-* (ED 786a)
ḡol-dur-ur (KG LXXI/24) < ETü. *toltur-* (ED 495a)
yağ-dur-a (KG LXXI/36) < ETü. *yağtur-* (ED 900a)

- yan-dur-duy* (KG XXXII/04), *yan-dur-salar* (SK 19/01) < ETü. *yantur-* (ED 948a)
- yè-dür-gil* (KG LIX/01) < ETü. *yétür-* (ED 892b)
- yud-dur-ur* (KG II/07) < ETü. *yut-* (ED 885b)
- {-et-}** Pekiştirme çatısı türetir (krş. {-d-} Gabain, 1988, s. 58; Erdal, 1991, s. 642; Tekin, 2016, s. 91).
- év-ed-üp* (KG LII/02) krş. ETü. *évdi-* (ED 7b)
- {-gür-}** Ettirgen çatı türetir (Gabain, 1988, s. 59; Eckmannn 2017: 59; Erdal, 1991, s. 748; Tekin, 2016, s. 91; Timurtaş, 2005, s. 135; Karamanlıoğlu, 2019, s. 49; Gülsevin, 2020, s. 153; Güner, 2020, s. 176).
- ér-gür-mez* (KG II/09), *érgüre* (YB II/09) < ETü. *érgür-* (ED 227b)
- {-XI-}** Edilgen ve dönüşlü çatılı fiiller türetir (Gabain, 1988, s. 59; Eckmannn 2017: 60; Erdal, 1991, s. 651; Tekin, 2016, s. 91; Timurtaş, 2005, s. 137; Karamanlıoğlu, 2019, s. 50; Gülsevin, 2020, s. 153; Güner, 2020, s. 178).
- aç-ıl-a* (KG XXVIII/04), *aç-ıl-a* (YB I/03) < ETü. *açıl-* (ED 18b)
- añ-ıl-ur* (KG LI/03) krş. *añ-* (ED 168a)
- boz-ul-du* (KG LI/06) < ETü. *buzul-* (ED 391b)
- büz-ül-sün* (KG LI/04) krş. *büzül-*
- dirildi* (N 03) < ETü. **tir-il-* (ED 547b)
- dök-il-en* (KG XVIII/10), *dök-il-e* (YB I/02) < ETü. *tökül-* (ED 481a)
- kurtulup* (KG III/08) < ETü. **kurt-ul-* (ED 650a)
- yap-ıl-dı* (KG 53a, V/05) < ETü. *yapıl-* (ED 877a)
- {-(X)n-}** Dönüşlü ve edilgen çatılı fiiller türetir (Gabain, 1988, s. 59; Eckmannn 2017: 60; Erdal, 1991, s. 584; Tekin, 2016, s. 91; Timurtaş, 2005, s. 137; Karamanlıoğlu, 2019, s. 51; Gülsevin, 2020, s. 153; Güner, 2020, s. 180).
- al-ın-a* (KG IX/01), *al-ın-dı* (N 04) < ETü. *alın-* (ED 148a)
- arı-n-up* (KG III/06) < ETü. *arın-* (ED 235a)
- bağla-n-* (KG V/05) < ETü. *bağlan-* (ED 315a)
- béze-n-di* (KG LXXI/05) < ETü. (ED 392b)
- boya-n-up* (KG XX/04) < ETü. *boya-/bodu-* (ED 385a)
- bul-un-maya* (KG I/12) < ETü. (ED 344a)
- çal-ın-duğda* (KG XXXIX/05) < ETü. (ED 421a)
- dokı-n-ur* (KG LX/04) < ETü. *tokı-* (ED 467a)
- geç-in-ür* (KG IV/08) < ETü. *keçin-* (ED 698a)
- gör-ün-mezdi* (KG XVI/04) < ETü. *körün-* (ED 746a)
- okı-n-an* (KG XI/22) < ETü. *okın-* (ED 87b)
- şak-ın-* (KG LXXI/09) < ETü. *sakın-* (ED 812b)
- şal-ın-ur* (KG XXIV/06) < ETü. *salın-* (ED 827b)

	<i>şar-in-up</i> (KG III/06)	< ETü. <i>sarın-</i> (ED 854a)
	<i>sev-in-di</i> (SK 47/04)	< ETü. <i>sevin-</i> (ED 790b)
	<i>şı-n-sa</i> (KG LXX/04)	< ETü. <i>şın-</i> (ED 833b)
	<i>var-in-up</i> (KG III/06)	< ETü. <i>barın-</i> (ED 367b)
	<i>yelte-n-</i> (KG XIV/06)	krş. <i>yelte-</i>
{-Ur-}	Ettirgen çatı ekidir (Gabain, 1988, s. 60; Eckmann 2017: 59; Erdal, 1991, s. 710; Tekin, 2016, s. 93; Timurtaş, 2005, s. 135; Karamanlıoğlu, 2019, s. 54; Gülsevin, 2020, s. 152; Güner, 2020, s. 183).	
	<i>bit-ür-en</i> (KG XIII/07)	< ETü. <i>bütgür-</i> (ED 303b)
	<i>düş-ür-di</i> (KG XXXIV/03)	< ETü. <i>tüşür-</i> (ED 566a)
	<i>geç-ür-</i> (KG LIX/01)	< ETü. <i>keçür-</i> (ED 698b)
	<i>gèy-ür-di</i> (SK 68/01)	< ETü. <i>kedür-</i> (ED 705b)
	<i>iç-ür-di</i> (KG LXXI/43)	< ETü. <i>içür-</i> (ED 30a)
{-(I)ş-}	İştâş çatı ekidir (Timurtaş, 1976, s. 352; Gabain, 1988, s. 60; Erdal, 1991, s. 552; Tekin, 2016, s. 92; Eckmann, 2017, s. 61; Timurtaş, 2005, s. 138; Gülsevin, 2020, s. 154; Berta, 1996, s. 623; Karamanlıoğlu, 2019, s. 53; Güner, 2020, s. 185).	
	<i>bul-iş-di</i> (SK 29/02)	< ETü. <i>bulış-</i> (ED 345b)
	<i>çal-iş-</i> (KG 53a/2 8)	< ETü. <i>çalış-</i> (ED 421b)
	<i>deg-iş-sün</i> (KG II/14)	< ETü. <i>tegiş-</i> (ED 487b)
	<i>dür-iş-</i> (KG III/15)	< ETü. <i>turuş-</i> (ED 554a)
	<i>ér-iş-di</i> (KG VII/05)	< ETü. <i>ériş-</i> (ED 239b)
	<i>sev-iş-di</i> (SK 29/03)	krş. ETü. <i>sev-</i> (ED 793b)
{-(ID)-}	Ettirgen çatı ekidir (Gabain, 1988, s. 60; Eckmann, 2017, s. 61; Erdal, 1991, s. 760; Tekin, 2016, s. 92; Timurtaş, 2005, s. 136; Gülsevin, 2020, s. 152; Karamanlıoğlu, 2019, s. 53; Güner, 2020, s. 187).	
	<i>ak-it-a</i> (KG LXXI/51)	< ETü. <i>akıt-</i> (ED 81a)
	<i>benze-t-düm</i> (YB II/02)	< ETü. <i>benzet-</i> (ED 352b)
	<i>kızır-d-ur</i> (KG XXII/03)	< ETü. <i>kızğur-</i> (ED 683b)
	<i>oyna-t-ğıl</i> (KG XL/04)	< ETü. <i>oynat-</i> (ED 275a)
	<i>söyle-d-en</i> (KG II/19)	< ETü. <i>söz+le-t-</i> (ED 863b)
	<i>yara-t-dı</i> (KG III/06)	< ETü. <i>yarat-</i> (ED 959b)
{-y-}	ETü.de {-d-} şeklinde tanımlanan bu ek, fonetik değişiklikle bu dönemde tanımlanan bir pekiştirme çatı ekidir (Timurtaş, 1976, s. 351; Gabain, 1988, s. 58; Erdal, 1991, s. 642; Tekin, 2016, s. 91; Gülsevin, 2020, s. 155; Güner, 2020, s. 189).	
	<i>ko-y-maya</i> (SK 40/02)	< ETü. <i>kod-</i> (ED 595b)

3.2. Çekim Ekleri

3.2.1. İsim Çekim Ekleri

3.2.1.1. Çokluk Eki

Çokluk eki olarak {+lAr} eki tanıklanmıştır: *âşık+lar+uñ* (KG XII/07), *çemen+ler* (KG XX/03), *enbiyâ+lar* (SK 77/03), *ğonce+ler* (KG XX/04), *hür+lar* (SK 47/03), *kaş+lar* (SK 20/03), *kul+lar* (KG LI/05), *leb+ler+ün*den (KG XXIV/01), *medrese+ler+de* (SK 08/01), *mürde+ler* (KG XX/02), *mürsel+ler* (SK 24/03), *şaçlu+lar+uñ* (KG XVIII/03), *şâdık+lar* (KG III/04), *şahâbe+ler* (SK 52/03).

3.2.1.2. İyelik Ekleri

Metinlerde tanıklanan iyelik ekleri şöyledir:

Teklik 1. Kişi İyelik Eki {+(X)m}	<i>ayağ+ım+a</i> (KG LXXI/15), <i>dileg+üm</i> (KG IV/12), <i>göñ(ü)l+üm+i</i> (N 01), <i>karâr+um</i> (YB II/07), <i>kol+um</i> (SK 08/02), <i>kül+üm</i> (SK 19/02), <i>namâz+ım</i> (SK 20/04), <i>umud+um</i> (SK 18/01), <i>yaşduğ+um</i> (SMK)
Teklik 2. Kişi İyelik Eki {+(X)ñ}	<i>baş+uñ+içun</i> (SMK), <i>derd+ün</i> (YB II/07), <i>göz+ün</i> (YB II/01), <i>kapu+ñ+da</i> (KG LXXI/40), <i>kaş+uñ+i</i> (YB II/02), <i>şüret+ün</i> (SK 27/02), <i>tapu+ñ+dan</i> (SK 11/06), <i>yüz+ün</i> (SK 20/01), <i>zıkr+iñ+dür</i> (SK 55/03)
Teklik 3. Kişi İyelik Eki {+(s)I}	<i>ana+sı+na</i> (SK 95/02), <i>ata+sı+na</i> (SK 91/01), <i>biri+si</i> (KG VIII/08), <i>çeri+si</i> (N 03), <i>du'â+sı</i> (SK 50/02), <i>kamu+sı</i> (SK 52/03), <i>kapu+sı+nda</i> (N 03), <i>leb+i</i> (YB I/02), <i>lutf+i+ndan</i> (YB I/03), <i>tuğağ+i</i> (YB I/02), <i>yâr+i</i> (KG III/11)
Çokluk 1. Kişi İyelik Eki {+(U)mUz}	<i>biryân+umuz+i</i> (KG XXIII/12), <i>cân+umuz</i> (SK 74/03), <i>göñl+ümüz+e</i> (KG LXX/01), <i>sultân+umuz</i> (SK 74/01), <i>sübhân+umuz</i> (SK 74/02)
Çokluk 2. Kişi İyelik Eki	Tanıklanmamıştır.
Çokluk 3. Kişi İyelik Eki	Tanıklanmamıştır.

3.2.1.3. Hâl Ekleri

Metinlerde tanıklanan hâl ekleri şöyledir:

İlgi Hâli Eki {+(n)Uñ}; {+üm}	<i>ben+üm</i> (N 01), <i>cümle+nün</i> (KG IV/07), <i>derdlüler+ün</i> (SK 28/02), <i>göñlüm+ün</i> (SK 13/01), <i>hakân+uñ</i> (KG LI/02), <i>halık+uñ</i> (SK 34/01), <i>hüsn+ün</i> (N 03), <i>kullar+uñ</i> (SK 04/03), <i>sultân+uñ</i> (KG LI/01)
Belirtme Hâli Eki {+(y)I}	<i>cânum+i</i> (KG XXVIII/01), <i>cilâ+yı</i> (KG I/05), <i>dünye+yi</i> (KG XIV/11), <i>göñlüm+i</i> (N 01), <i>hırkam+i</i> (SK 09/01), <i>kaşuñ+i</i> (YB II/02), <i>kız+i</i> (N 05), <i>vaşfin+i</i> (SK 57/02), <i>vaşluñ+i</i> (YB II/09), <i>yañağ+i</i> (YB II/01),
Yönelme Hâli Eki {+(y)A}	<i>ağzum+a</i> (KG XXXIII/03), <i>belâ+ya</i> (KG XI/26), <i>cân+a</i> (SK 13/03), <i>cânum+a</i> (SK 12/04), <i>cennet+e</i> (SK 36/02), <i>dünyâ+ya</i> (KG XIX/04), <i>dünye+ye</i> (KG LXV/07), <i>dünye+ye</i> (SK 48/02), <i>hayâl+e</i> (YB I/05), <i>söz+e</i> (YB I/02), <i>vişâl+e</i> (YB I/05), <i>yaşduğ+a</i> (SMK)
Bulunma Hâli Eki {+dA}	<i>cihân+da</i> (KG X/12), <i>dünye+de</i> (SK 09/02), <i>elüm+de</i> (SK 06/01), <i>göñlin+de</i> (KG XV/06), <i>için+de</i> (KG XV/06), <i>için+de</i> (SK 30/01), <i>kan+da</i> (SK 82/02), <i>kapusın+da</i> (N 03), <i>katın+da</i> (SK 70/03)
Ayrılma Hâli Eki	<i>ana+dan</i> (KG III/06), <i>ay+dan</i> (SK 46/03), <i>cefâ+dan</i> (KG II/13), <i>elin+den</i> (KG XI/10), <i>elin+den</i> (SK 87/03), <i>gözün+den</i> (KG II/05),

{+dAn}	<i>luḫfin+dan</i> (YB I/03), <i>meḫāfetin+den</i> (YB I/05), <i>mihrin+den</i> (KG XVI/01), <i>ṭapuḫ+dan</i> (SK 11/06), <i>topraḡum+dan</i> (SK 19/03)
Vasıta Hâli Eki {+IA}; {+IIA}; {+ılan}	<i>aşḫābı+lan</i> (SK 73/01), <i>bir+le</i> (KG XIX/02), <i>fıkr+ile</i> (KG IV/04), <i>ḫüzn+ile</i> (KG II/05), <i>ḫudret+ile</i> (KG I/05), <i>mu'cizātuy+ıla</i> (KG VI/05), <i>sa'y+ıla</i> (YB I/04), <i>şidḫ+ıla</i> (KG V/05), <i>şarṭ+ıla</i> (Y I/01)
Eşitlik Hâli Eki {+CA}	<i>an+ca</i> (KG LXVI/03), <i>bun+ca</i> (KG III/09), <i>ḫoş+ça</i> (KG LIII/01), <i>nē+ce</i> (KG LI/02), <i>nē+çe</i> (KG XIV/01), <i>zerre+ce</i> (KG XVI/01)
Yön Gösterme Hâli Eki {+rA}; {+ArU}	<i>iç+erü</i> (KG V/04), <i>iç+re</i> (KG III/13), <i>üz+re</i> (KG XXIII/04), <i>yoḫ+aru</i> (KG XI/20)

3.2.2. Fiil Çekim Ekleri

Metinlerde tanıklanan fiil çekim ekleri haber kipleri, tasarlama kipleri ve birleşik kipli fiil çekimleri başlıklarında incelenecektir.

3.2.2.1. Haber Kipleri

3.2.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman

Metinlerde tanıklanan görülen geçmiş zaman ekleri şunlardır:

	Tekil	Çoğul
1. Kişi	{-dU+m}	{-dU+k}
	<i>baḡışla-du+m</i> (KG VII/06), <i>benzet-dü+m</i> (YB II/02), <i>dē-dü+m</i> (KG XXIV/06), <i>düş-dü+m</i> (KG LV/03), <i>gör-dü+m</i> (YB II/02), <i>koyma-du+m</i> (SMK), <i>sev-dü+m</i> (SK 16/01), <i>uḡra-du+m</i> (KG XXIV/06), <i>yap-du+m</i> (SK 64/01)	<i>eriş-dü+k</i> (KG XX/01), <i>eşit-dü+k</i> (KG LI/02), <i>ḫanda ı-du+k</i> (SK 82/02), <i>yoḫ ı-du+k</i> (SK 82/01)
2. Kişi	{-dU+η}	Tanıklanmamıştır.
	<i>al-du+η</i> (KG LIV/04), <i>dē-dü+η</i> (KG IV/09), <i>ḫo-du+η</i> (KG I/05), <i>şorma-du+η</i> (KG LV/05)	
3. Kişi	{-DI}; {-du}	{-dI+lAr}
	<i>aḡla-dı</i> (SK 12/01), <i>apar-dı</i> (N 01), <i>apar-dı</i> (SK 07/01), <i>başla-dı</i> (SK 39/01), <i>bozul-du</i> (KG LI/06), <i>buyur-dı</i> (YB I/02), <i>çal-dı</i> (KG LI/02), <i>daḡla-dı</i> (SK 12/02), <i>şal-dı</i> (YB II/07), <i>yörü-di</i> (N 04)	<i>ḫıl-dı+lar</i> (KG LXV/01), <i>dē-di+ler</i> (KG XXIII/04)

3.2.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Metinlerde tanıklanan iki öğrenilen geçmiş zaman eki şunlardır:

3.2.2.1.2.1. {-mIş}

	Tekil	Çoğul
1. Kişi	{-mIş+Am}	<i>ḡavvāş ol-miş+uz</i> (KG XVI/05), <i>var-miş+uz</i> (KG XVII/04), <i>yaḫ-miş+uz</i> (KG XVII/03)
	<i>ḫul ol-miş+am</i> (SK 16/02), <i>sev-miş+em</i> (KG XLIII/01), <i>ṭayan-miş+am</i> (KG XXXVI/04)	

2. Kişi Tanıklanmamıştır. Tanıklanmamıştır.

3. Kişi {-mİş} Tanıklanmamıştır.

al-mış (KG XLIII/03), *bèzen-miş* (KG II/11), *düş-miş* (KG XI/10), *öl-miş* (SK 84/01), *sév-miş* (N 05), *ur-mış* (KG XVIII/06), *vèr-miş* (SK 76/02), *yaz-mış* (KG 51b, II/06)

3.2.2.1.2.2. {-Up+dUr}, {-ipdi}

Tekil

Çoğul

1. Kişi Tanıklanmamıştır. Tanıklanmamıştır.

2. Kişi Tanıklanmamıştır. Tanıklanmamıştır.

3. Kişi *bāṭın ol-updur* (KG 51b, II/01), *gel-üpdür* (KG IX/03), *kur-updur* (SK 27/02), *ṭut-updur* (KG XLI/02), *vèr-ipdi* (SK 42/01), *vèr-ipdi* (SK 74/02)

3.2.2.1.3. Geniş Zaman

Metinlerde tanıklanan geniş zaman ekleri şunlardır:

Tekil

Çoğul

1. Kişi {-Ur+Am}; {-Ar+Am}; {-r+Am} {-Ur+Uz}

bak-ar+am (SK 30/02), *bırağ-ur+am* (SK 09/01), *gözéd-ür+em* (KG L/04), *sev-er+em* (SK 31/03), *yörü-r+em* (SK 06/02)

gel-ür+üz (KG XVII/01), *um-ar+uz* (SK 42/02)

2. Kişi {-r+sIn/sün} Tanıklanmamıştır.

bitür-ür+sin (KG IV/08), *dè-r+sün* (SK 17/01), *dirid-ür+sin* (KG IV/08), *düş-er+sin* (KG LXXI/15), *gör-ür+sin* (KG LXVI/03), *kaç-ar-sın* (N 02)

3. Kişi {-r}; {-Ar}; {-Ur} {-r+lAr}

beḡze-r (YB II/05), *bil-ür* (SMK), *dil-er* (N 05), *dut-ar* (SK 08/02), *düş-er* (SK 18/03), *iñile-r* (KG XLII/05), *izde-r* (SK 23/03), *ḡāni' ol-ur* (YB I/05), *ṭut-ar* (KG X/02), *um-ar* (YB II/09), *utan-ur* (KG LXX/06), *yuddur-ur* (KG II/07)

bil-ür+ler (KG II/03), *bul-ur+lar* (KG II/22), *dile-r+ler* (KG II/10), *èriş-ür+ler* (KG LXVII/04), *oḡu-r+lar* (SK 60/02), *um-ar+lar* (KG LXVI/02)

3.2.2.1.4. Gelecek Zaman

Metinlerde tanıklanan iki gelecek zaman eki şunlardır:

3.2.2.1.4.1. {-IsAr}

Tekil

Çoğul

1. Kişi Tanıklanmamıştır. Tanıklanmamıştır.

2. Kişi	<i>géd-iser+sin</i> (KG LXV/07), <i>var-ısar+sin</i> (KG XIV/03)	Tanıklanmamıştır.
3. Kişi	<i>cünûn ol-ısar</i> (KG V/06), <i>érme-y-iser</i> (KG LXVII/01), <i>girme-y-iser</i> (KG X/06), <i>terk étme-y-iser+dür</i> (SK 14/03)	Tanıklanmamıştır.

3.2.2.1.4.2. {-acağ}

	Tekil	Çoğul
1. Kişi	Tanıklanmamıştır.	Tanıklanmamıştır.
2. Kişi	Tanıklanmamıştır.	Tanıklanmamıştır.
3. Kişi	<i>meftûn ol-acağ+dur</i> (KG XLV/01),
<i>meknûn ol-acağ+dur</i> (KG XLV/06),
<i>meygûn ol-acağ+dur</i> (KG XLV/03)	Tanıklanmamıştır.

3.2.2.2. Tasarlama Kipleri

3.2.2.2.1. Emir-Gönüllülük Kipi

Metinlerde tanıklanan emir ve gönüllülük kipleri şunlardır:

	Tekil	Çoğul
1. Kişi	Tanıklanmamıştır.	{-AlUm}, {+alım}
<i>al-alım</i> (KG 51a, I/06), <i>bil-elüm</i> (SK 81/02), <i>bul-alım</i> (SK 51/03), <i>vér-elüm</i> (SK 51/01)
2. Kişi	{-GIl}; Ø
<i>éşit-gil</i> (SK 54/01), <i>gel</i> (KG VII/05), <i>gör</i> (KG XIV/05), <i>iç-gil</i> (KG XIX/02), <i>kıma-gil</i> (KG LXV/08), <i>var-gil</i> (SK 23/01), <i>yédür-gil</i> (KG XIX/06)	{-(I)ŋ}; {-ŋuz}
<i>oğu-ŋ</i> (SK 40/01), <i>şanma-ŋuz</i> (SK 82/01), <i>vér-iŋ</i> (SK 86/01)
3. Kişi	{-sUn}
<i>çalın-sun</i> (KG XX/07), <i>kurı-sun</i> (KG LI/04),
<i>büzül-sün</i> (KG LI/04)	Tanıklanmamıştır.

3.2.2.2.2. İstek Kipi

Metinlerde tanıklanan istek kipi şöyledir:

	Tekil	Çoğul
1. Kişi	{-(y)A+m}
<i>bağla-y-a+m</i> (SK 17/02), <i>gir-e+m</i> (SK 17/01), <i>kıl-a+m</i> (KG XLII/04), <i>şaç-a+m</i> (KG LXXI/46)	Tanıklanmamıştır.
2. Kişi	Tanıklanmamıştır.	Tanıklanmamıştır.
3. Kişi	{-(y)A}
<i>açıl-a</i> (YB I/03), <i>bağışla-y-a</i> (KG IX/05),
<i>dökil-e</i> (YB I/02), <i>düşme-y-e</i> (YB II/04),
<i>érgür-e</i> (YB II/09), <i>géd-e</i> (SMK), <i>gir-e</i> (SK	Tanıklanmamıştır.

36/02), *görin-e* (YB I/03), *hâşıl ol-a* (SMK),
ırağ ol-a (YB I/01), *kaçma-y-a* (KG LIII/04),
koyma-y-a (SK 40/02)

3.2.2.2.3. Dilek-Şart Kipi

Metinlerde tanıklanan dilek-şart kipi şöyledir:

	Tekil	Çoğul
1. Kişi	{-sA+m} <i>bil-se+m</i> (KG LXIX/02), <i>em-se+m</i> (YB I/02), <i>gör-se+m</i> (YB II/06)	Tanıklanmamıştır.
2. Kişi	{-sA+η} <i>dile-se+η</i> (SK 58/03), <i>dile-se+η</i> (KG XIV/13), <i>dur-sa+η</i> (SK 15/01), <i>gir-se+η</i> (KG LXX/06)	Tanıklanmamıştır.
3. Kişi	{-sA} <i>aη-sa</i> (KG XXIX/09), <i>ërme-se</i> (YB I/05), <i>şal-sa</i> (KG LXXI/10), <i>şın-sa</i> (KG LXX/04), <i>var-sa</i> (KG I/06)	{-sa+lar} <i>yandur-sa+lar</i> (19/01), <i>şavur-sa+lar</i> (19/02)

3.2.2.2.4. Gereklilik Kipi

Metinlerde tanıklanan gereklilik kipi şöyledir: *gelmek gerek* (KG XV/07) ve *kaçan êrse gerek* (KG LXVII/02).

3.2.2.3. Fiillerin Birleşik Kipli Çekimleri

3.2.2.3.1. Birleşik Kipli Fiillerin Hikâyesi

Metinlerde tanıklanan birleşik kipli fiillerin hikâye çekimi şöyledir:

Geniş Zaman Kipinin Hikâyesi	<i>alurduη</i> (KG 52a, II/17), <i>fahır êder-idi</i> (KG X/10), <i>geçerdi</i> (SK 11/04), <i>görmüşdi</i> (SK 26/03), <i>kaçşururlardı</i> (KG LI/05), <i>keserdüm</i> (KG LII/06), <i>şanur-ıdum</i> (KG XLVII/03), <i>şavurdum</i> (KG XI/13), <i>teşbîh olurdu</i> (KG LXXI/19), <i>yapardum</i> (KG LII/02)
Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipinin Hikâyesi	<i>ten olmuşdi</i> (KG LII/01), <i>kalmışdum</i> (KG LII/04)
Dilek-Şart Kipinin Hikâyesi	<i>gözleri olsaydı</i> (KG LXXI/49), <i>yüz sürmeseydi</i> (KG LXXI/22)

3.2.2.3.2. Birleşik Kipli Fiillerin Rivayeti

Metinlerde tanıklanan birleşik kipli fiillerin rivayet çekimi şöyledir:

Geniş Zaman Kipinin Rivayeti	<i>öyktünürmüş</i> (KG LXXI/34)
-------------------------------------	---------------------------------

3.2.2.3.3. Birleşik Kipli Fiillerin Şartı

Metinlerde tanıklanan birleşik kipli fiillerin şart çekimi şöyledir:

Geniş Zaman Kipinin Şartı	<i>atarsa</i> (KG LXXI/39), <i>dilerseη</i> (KG III/13), <i>dilerseη</i> (SK 01/01), <i>dutarısasη</i> (SK 83/02), <i>gelürseη</i> (KG XXX/04), <i>isterseη</i>
----------------------------------	---

(KG LXV/02), *severiseş* (SK 01/03), *şunarsa* (KG LXXI/40), *urursa* (KG XVI/05)

Görülen Geçmiş Zaman Kipinin Şartı *halâş oldıysa* (KG 53a, V/02)

4. Zamirler

Bu bölümde metinlerde tanıklanan şahıs, dönüşlülük, işaret, soru ve belirsizlik zamirlerine yer verilmiştir:

Şahıs Zamirleri *ben* (KG XI/08), (YB I/04), (SK 15/03) ~ *men* (SK 17/02); *sen* (KG XI/08), (SK 55/04); *ol* (KG VIII/06), (YB I/04), (SK 03/03), *o* (KG III/08); *biz* (KG XVII/01), (SK 04/03); *siz* (SK 82/01); *anlar* (KG XV/03), (SK 79/03), *olar* (KG 53a, IV/05), *onlar* (KG LXVII/08)

Dönüşlülük Zamirleri *kendü* (KG XXIV/02), (SK 18/03); *özi* (SK 76/03)

İşaret Zamirleri *bu* (KG 51a, I/02), *uş* (N 05), (YB II/07), *uşbu* (KG LXVII/06), *ol* (KG VIII/06), *o* (KG III/08), *bular* (KG VIII/08), *anlar* (KG XV/03), *onlar* (KG LXVII/08)

Soru Zamirleri *kim* (KG I/07), (SK 86/03); *kimdedür* (KG I/02), *ķanda* (KG LXXI/20); *kimden* (KG LI/08); *kime* (KG V/01); *kimi* (KG II/11); *nēçe* (KG II/15); *ķanı* (SK 62/03), (KG LI/05)

Belirsizlik Zamirleri *biri* (KG LVII/03); *birisi* (KG VIII/08); *cümle* (KG II/01), (SK 72/02); *her* (KG I/03); *her birine* (KG III/08); *her kim* (SK 36/01); *kim* (KG I/07); *kimse* (KG XV/05), (SK 03/06); *ķamustı* (SK 52/03)

5. Sıfatlar

Metinlerde tanıklanan sıfatlar niteleme ve belirtme sıfatları başlığında incelenmiştir.

5.1. Niteleme Sıfatları

Metinlerde tespit edilen niteleme sıfatları şunlardır: *ağulu ķuzu* (KG VI/04); *amānsuz nefis* (KG XI/10); *doğrı yoluma* (SK 30/02); *günehkār ümmetüñ* (KG VIII/03); *ķara ķaşlar* (SK 20/03); *ķara şaçlularuñ* (KG XVIII/03); *ķara yērden* (KG IV/08); *ķarañu gēcede* (KG XI/21); *ķızıl ķanlı* (KG 51b, II/12); *māh şıfatlu* (N 01); *mükerrer sözleri* (KG XXXVI/06); *taţlu maķalı* (SK 22/04); *uzun boylu* (SK 69/01); *yazuklu ķullaruñ* (SK 04/03); *yēñi hilāle* (YB II/02).

5.2. Belirtme Sıfatları

Metinlerde tespit edilen belirtme sıfatları şunlardır:

İşaret Sıfatları *bu cānumuz* (SK 74/03), *bu dem* (KG XIX/03), *bu devrāna* (KG XX/01), *bu dünyā* (KG III/12), *bu gēce* (SMK); *ol dem* (KG VII/09), *ol gēce* (SK 29/01), *ol vişāle* (YB I/04), *ol yaşduğa* (SMK); *uş bir kıızı* (N 05); *uşbu günehli ümmete* (KG LXVII/06); *şol naķş* (KG XV/05)

Soru Sıfatları *nē gündür* (SK 43/02), *nēçe kez* (KG X/09)

Belirsizlik Sıfatları *bir zamān* (KG XIV/06); *cemī^c işlere* (KG XI/07); *ķoķ ‘azāb* (KG XLII/03); *her şabāh* (SK 56/03); *her bir zebānda* (KG I/04); *ķamu eşyā* (KG III/04)

Sayı Sıfatları *bir gün* (SK 41/01), *bir kıızı* (N 05), *bir māh şıfatlu* (N 01), *bir yüzi* (KG XI/09), *dörd anadan* (KG III/06), *üç gēcedür* (SMK), *yēdi deryā* (KG XXXVI/01)

6. Zarflar

Metinlerde tanıklanan zarflar; zaman, yer-yön, soru, miktar ve durum zarfları başlığında incelenmiştir.

Zaman Zarfları	<i>āhir</i> “sonra” (KG LIII/03), <i>bugün</i> (SK 60/02), <i>el-ān</i> “şimdi” (KG XIV/14), <i>emdi</i> (KG XXVII/05), <i>gece</i> (SMK), <i>gündüz</i> (KG XIV/02), <i>öğdin</i> “önce” (KG XIV/12), <i>yarın</i> (SK 43/04)
Yer-Yön Zarfları	<i>altına</i> (KG LXX/04), <i>ardınca</i> (KG LXVII/04), <i>ırağ</i> (KG XLVII/03), (YB I/01), <i>içinde</i> (KG XII/03), <i>üstine</i> (KG X/09), <i>üzre</i> (KG XVIII/02), <i>yakın</i> (KG 51b, II/21), <i>yoğaru</i> (KG XI/20)
Soru Zarfları	<i>kaçan</i> (KG VI/03), <i>nêçe</i> (KG X/04), <i>nêden</i> (N 02)
Miktar Zarfları	<i>çok</i> (KG XLII/03), (SK 44/02), <i>eksük</i> (KG XXXIV/05), <i>hep</i> (KG VII/06), <i>üküş</i> (KG XI/12)
Durum Zarfları	<i>böyle</i> (KG XVI/05), <i>ancılayın</i> (KG XV/05), <i>güzel</i> (KG LIII/03), (N 02), <i>yene</i> (KG XX/01), <i>muğlak</i> (N 01), <i>cānıla sevdüm</i> (SK 16/01)

7. Edatlar

Edatlar; çekim, bağlama, pekiştirme ve cevap edatları başlıkları altında incelenmiştir.

Çekim Edatları	<i>berü</i> (KG LX/02); <i>bigi</i> (KG LXXI/30); <i>bile</i> (SK 56/03); <i>bilen</i> (KG II/04); <i>birle</i> (KG XIX/02); <i>gibi</i> (KG II/11); <i>gibi</i> (SK 44/01); <i>içün</i> (KG 51a, I/01), (SK 85/03); <i>üstine</i> (KG XXV/05)
Bağlama Edatları	<i>çün</i> (KG VIII/11), (N 04); <i>eger</i> (KG XXI/04), (SK 19/01); <i>geh ... geh</i> (KG III/07); <i>kim</i> (KG I/07), (YB I/05); <i>ki</i> (KG II/03), (YB I/01); <i>ve lîkin</i> (KG II/19); <i>ya nî</i> (KG XII/01); <i>veger</i> (YB I/04); <i>dağı</i> (KG XXIX/08), (N 05), (SK 60/03); <i>ne ... ne ...</i> (SK 90/01); <i>dün ü gün</i> (SK 30/03)
Pekiştirme Edatları	<i>ancağ</i> (KG 51b, II/11); <i>meger</i> (KG XXVII/01), (YB I/03), (KG 10/02)
Cevap Edatları	<i>belî</i> (KG LVI/06)

8. Ünlemler

Metinde tanıklanan ünlemler şöyledir: *bi'llāhi* (SK 13/04); *diriğā* (KG LI/06); *ey āşık* (SK 54/01); *ey devletine garra olan* (KG IX/01); *ey gözi nergis* (YB II/01); *hayf* (KG LIX/06); *hey hāy* (KG LX/04); *vallāh* (KG MK/02); *yā Allāh* (SK 04/04).

9. Birleşik Fiiller

9.1. Ad / Sıfat + Yardımcı Fiil Yapısından Olan Birleşik Fiiller

Metinde tanıklanan ad / sıfat yapısındaki yardımcı fiiller arasında, *ol-*, *bol-*, *êt-*, *eyle-* ve *kül-* sayılabilir:

ol-	<i>āsān ol-</i> “kolaylaşmak” (KG XIV/13); <i>āşık ol-</i> “âşık olmak” (KG LXIX/04); <i>ayān ol-</i> “ortaya çıkmak, görünür hâle gelmek” (SK 72/01); <i>ayb ol-</i> “ayıp olmak” (N 02); <i>beyān ol-</i> “açık seçik olmak, açıklanmak” (SK 72/03); <i>hāşıl ol-</i> “meydana çıkmak” (SMK); <i>hem-dem ol-</i> “arkadaş olmak” (YB I/01); <i>kāni' ol-</i> “inanmış olmak” (YN I/05); <i>kül ol-</i> “köle olmak” (N 05); <i>tābi' ol-</i> “bağlanmak, uymak” (KG XI/19)
bol-	<i>eşref bol-</i> “şerefli olmak” (SK 14/02)
êt-	<i>afv êt-</i> “affetmek” (KG VII/09); <i>azm êt-</i> “yola çıkmak” (SK 24/01); <i>bīmār êt-</i> “hasta

etmek” (KG LXIX/07); *maḥv ét-* “yok etmek, mahvetmek” (SK 25/01); *medḥ ét-* “övmek” (SK 27/04); *meyl ét-* “yönelmek” (KG LVII/05); *nālān ét-* “inlemek” (KG XLIV/07); *periṣān ét-* “dağıtmak” (KG XLIV/03); *tefekür ét-* “düşünmek” (KG II/02); *yād ét-* “hatırlamak” (KG II/14); *zeyn ét-* “süslemek” (KG LIX/04)

eyle- *beyān eyle-* “açıklamak” (KG XLI/06); *feh̄m eyle-* “anlamak” (SK 82/02); *kifāyet eyle-* “yetmek” (KG LXV/07); *naẓar eyle-* “bakmak” (KG LXXI/27); *naẓar eyle-* “bakmak” (SK 12/03); *raḥmet eyle-* “bağışlamak” (SK 04/04)

kıl- *a lā kıl-* “yüceltmek” (KG XIII/02); *āṣinā kıl-* “tanımak” (KG VII/11); *ilticā kıl-* “sığınmak” (KG VII/06); *naẓar kıl-* “bakmak” (YB II/06); *tā ‘at kıl-* “uymak, itaat etmek” (SK 52/04); *tevbe kıl-* “tövbe etmek” (SK 10/01); *teveccüh kıl-* “yönelmek, doğrulmak” (KG V/09)

9.2. Ad + Asıl Fiil Yapısında Olan Birleşik Fiiller (Deyimleşmiş Birleşik Fiiller)

Metinde tanımlanan deyimleşmiş birleşik fiillere birkaç örnek şöyledir: *göz yumup aç-* “kısa sürede” (KG LXXI/11); *kan ağla-* “derin acı, üzüntü duymak” (SK 12/01); *būse al-* “öpmek” (KG XXIV/07); *menzil al-* “yol almak” (KG III/13); *cān at-* “çok istemek” (KG XXIII/07); *çeng çal-* “telli çalgı kullanmak” (KG LX/01); *baş çek-* “önde gelmek” (KG LIX/09); *yüz çevür-* “ilgilenmemek” (KG LI/04); *cānı çık-* “ölmek” (KG LVII/03); *zevāl düş-* “ortadan kalkmak” (SK 48/01); *vuşlata ér-* “kavuşmak” (KG LXVII/03); *söze gel-* “konuşmak” (YB I/02); *baş kaldır-* “isyan etmek” (KG XXX/04); *baş koy-* “baş koymak, adamak” (SMK); *dem tut-* “eşlik etmek” (KG V/06); *ceng ur-* “savaşmak” (KG XXXIX/06); *necāt vèr-* “kurtarmak” (KG XII/09); *ğam yè-* “dertlenmek” (KG LXXI/02).

9.3. Fiil + Zarf-Fiil Eki + Yardımcı Fiil Yapısındaki Birleşik Fiiller (Tasviri Fiiller)

Metinlerde tanımlanan tasviri fiiller ve örnekleri şöyledir:

Tezlik Fiili: gör- *tuta gör* (KG LV/02)

Yeterlilik Fiili: bil- *déyebilür* (KG XLIX/03); *şabr édemezem* (SK 11/06); *vaşf édebile* (KG X/05)

10. Fiilimsiler

Metinlerde tanımlanan fiilimsiler, isim-fiiller, sıfat-fiiller ve zarf-fiiller başlıklarında incelenecektir.

10.1. İsim-Fiiller

Metinlerde yalnızca bir isim-fiil tanımlanmıştır:

{-mAK} *‘ayān eylemek* (KG XLVIII/03); *emmek* (KG XXIV/03); *érmek* (YB II/08); *gülmek* (KG LI/09); *kaçmaḥ* (N 02); *oynamaḥ* (KG LXI); *yār olmaḥ* (KG 51b, II/14); *yārī kılmaḥ* (SK 85/03)

10.2. Sıfat-Fiiller

Metinlerde geniş zaman, geçmiş zaman ve gelecek zaman sıfat-fiilleri tanımlanmıştır:

{-acaḥ} *var-acaḥ yère* (KG III/12)

{-An} *aç-an* (SK 78/02); *al-an* (KG II/04); *bil-en+ler* (SK 62/01); *dur-an* (SK 80/02); *gör-en* (YB II/04); *güzel ol-an+a* (N 02)

- {-dUK} *baş-duğ+ı* (KG XXXI/03); *bin-duğ+ı* (SK 77/01); *çağ-duğ+ını* (KG XLVI/04); *um-duğ+ı* (KG XXIV/07)
- {-miş} *öl-miş-iken* (KG IV/08); *tut-miş-iken* (KG LIX/06)
- {-ur} *añıl-ur pehlevānı-dı* (KG LI/03)

10.3. Zarf-Fiiller

Metinlerde tanıklanan zarf-fiiller ve örnekleri şöyledir:

- {-A} *dön-e dön-e* (KG XXIII/01); *kan-a kan-a* (KG XXIV/01)
- {-AldAn} *görin-elden* (KG XXXVIII); *kışmet ol-aldan* (KG 57a, XLI/01)
- {-AII} *gör-eli* (KG XLIII/06); *handān ol-alı* (KG XXIII/13); *öp-eli* (KG LXXI/23)
- {-dUKçA} *al-duğça* (KG XXXIII/03); *em-dükçe* (KG XXIV/04)
- {-dUKdA} *açıl-duğda* (KG LI/07); *çalm-duğda* (KG XXXIX/05); *gör-dükde* (N 02)
- {-IcAK} *bağ-ıcağ* (KG XVI/02); *bul-ıcağ* (KG VII/05); *gel-icek* (YB I/02); *gör-icek* (KG XLV/05)
- {-(y)IncA} *aç-ınca* (KG LXXI/11); *eriş-ince* (KG III/15); *ğam çekme-y-ince* (KG LXXI/02); *şerefte ol-ınca* (SK 14/03); *yudma-y-ınca* (KG LXXI/02)
- {-icegez} *êşid-içegez* (SK 59/02)
- {-ken} *dér-ken* (KG XXII/03); *meyl éd-erken* (KG LVII/05); *ölmüş-iken* (KG IV/08); *kāfir i-ken* (SK 84/02); *diri i-ken* (SK 84/03)
- {-mAdIn} *dön-medin* (SK 71/01); *ol-madın* (SK 71/02)
- {-mAzdAn} *fenā ol-mazdan* (KG XX/05); *hulūl ét-mezden* (KG XVI/04)
- {-(y)UbAn} *aç-uban* (KG XXII/03); *ağla-y-uban* (KG VI/04); *sür-üben* (KG XIII/02); *var-uban* (KG XLII/04); *yel-üben* (KG XI/13)
- {-Up} *aç-up* (KG II/10); *dön-üp* (KG II/06); *dur-up* (SK 56/03); *gel-üp* (SK 57/01); *sür-üp* (N 04); *yık-up* (KG XIV/17)
- {-(y)ü} *dê-y-ü* (KG XXIII/01)

Sonuç

Memlûk Kıpçak Türkçesi dil hususiyetleri bakımından üç dönem içerisinde değerlendirilmiştir. İlk dönem bilhassa Harezmi Türkçesine yakın dilsel hususiyetleri barındıran Asıl Memlûk Kıpçakçası, ikinci dönem Oğuz-Türkmen karışık diyalekti ve son dönem de Osmanlı Türkçesi olarak adlandırılmıştır. Fakat literatür incelendiğinde bu dönemin temsilcilerinin belirlenmediği, hangi tarihsel dönemleri içerdiğinin izah edilmediği ve ayrıntılı yapı ve gramer incelemesinin yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu maksatla hazırlanan bu yazıda, dönemin temsilcilerinin Sultan Kayıtbay, Sultan Muhammed b. Kayıtbay, Kansu Gavri, Yaş Bek ve Nâsır gibi Memlûk sarayı etrafında şiir söyleyen kimseler olduğu belirlenmiştir. Tarihsel bağlamda Mısır Oğuzcası olarak adlandırdığımız bu dönemin sınırlarını çizmek her defasında kesin olmasa da Sultan Kayıtbay'ın tahta çıktığı 1468 yılından Kansu Gavri'nin Mercidabık Savaşı'ndaki (1516) vefatına kadarki süre dikkate alınabilir. Bu tarih aralığı 1468-1516 ile netleşse de kabaca 15. yüzyılın ilk yarısından sonraki ilk on yılda başladığı ve 16. yüzyılın geç çeyreğinde tamamlandığı belirtilmelidir. Bu dönemin ayrıntılı gramer incelemesinin sonuçları ise şöyle sıralanabilir:

(1) İmlâ hususiyetleri incelendiğinde ünlülerin yazımında Arap harfli Türkçe metinlerdeki yaygın geleneğin dışında kimi işaretlerin kullandığı göze çarpmaktadır. Bilhassa elif-i hanceriyyenin (ا) /a/ ünlüsünün, kapalı /é/ ünlüsünün ve /ı, i/ ünlülerinin imlâsında kullanılması Mısır Oğuzcasında gözlemlenen önemli bir ayırt edici unsurdur. Nitekim bu türden harf vurguları çoklukla kutsal metinlerin imlâsında karşılan bir durumdur. Bununla birlikte söz içinde ve söz sonunda /a/ ve /e/ ünlülerinin yazımında elif (ا) harfinin yaygın kullanılması Mısır Oğuzcasını Anadolu Türkçesinden ve Osmanlı Türkçesinden büyük oranda ayırmaktadır. Bilindiği üzere, Oğuz Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi döneminde söz içi ve söz sonu /a/ ve /e/ ünlülerinin imlâsında tâ-i merbûta (ة) daha yaygın kullanılmaktadır. Ünlülerin imlâsında Osmanlı Türkçesi döneminde yine çok fazla rastlanılmayan hemzeli elif (ا) ve medli elif (أ) kullanımı bu dönemin öne çıkan yazım özellikleri içerisinde anılabilir. Bir diğer husus ise kapalı /é/ ünlüsünün bu dönemdeki yazımında çeşitlilik arz etmesidir. Osmanlı Türkçesi metinlerinde kapalı /é/ ünlüsünün yazımında -her defasında kurallı olmasa da- ye (ي) harfi tercih edilmektedir. Bu dönemde ise kapalı /é/ ünlüsü, fetha (ة), kesre (ة), ye (ي), elif-i hanceriyye (ا) veya ye harfi altına elif-i hanceriyye (ي) ile yazılmıştır. Mısır Oğuzcasındaki bu çeşitlilik yine bu dönemi Osmanlı Türkçesinden büyük oranda ayırmaktadır. Ünsüzlerin imlâsında öne çıkan en önemli durum tıpkı Doğu Türkçesi metinlerinde de rastlandığı gibi bu dönemde kimi sözcüklerde ön veya art sıradan olmasına bakılmaksızın /s/ ünsüzünün hem sad (ص) hem de sin (س) harfiyle ve /t/ ünsüzünün hem tı (ط) hem de te (ت) harfiyle yazılmasıdır. Bu yazım Osmanlı Türkçesi metinlerinde büyük oranda kurallı olsa da bu dönem metinlerinde bu imla karışıklığı gözlenmektedir.

(2) Ses bilgisi hususiyetleri incelendiğinde ünlü uyumları bakımından bilhassa düzlük-yuvarlaklık uyumu dışı kullanımların Oğuz Türkçesi ve Osmanlı Türkçesiyle büyük oranda benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bunda kimi zaman bazı yapım ve çekim eklerinin yalnızca dar-yuvarlak ünlülü biçimlerinin bulunması kimi zaman da bazı çekim eklerinin yalnızca düz-dar ünlülü biçimlerinin bulunması sebep olmuştur. Oğuz Türkçesinin yaygın özelliklerinden biri olan yuvarlaklaşma bu dönemde de aynı şekilde görülmektedir. Yine ünsüzlerin değişiminde Oğuz Türkçesine has ve Osmanlı Türkçesinde de aynı şekilde gözlemlenen genizsileşme, sızıcılaşma, ötümlüleşme ve akıcılaşma örnekleri hem söz başı hem söz içi ve hem de söz sonunda sıklıkla rastlanmaktadır. Ünsüz düşmelerinde ise Oğuzcada sıklıkla rastlanan *bol-* fiilindeki söz başındaki /b-/ ünsüzünün düşmesi yaygın bir biçimde görülmekteyken bir örnekte söz başında /b-/ ünsüzünün korunduğu gözlenmiştir.

(3) Şekil bilgisi özellikleri incelendiğinde yapım eklerinin Oğuz Türkçesi ve devamı Osmanlı Türkçesiyle büyük oranda benzerlik taşıdığı gözlemlenmiştir. 21 isimden isim yapım eki, 6 isimden fiil yapım eki, 12 fiilden isim yapım eki ve 11 fiilden fiil yapım eki tespit edilmiştir. Çekim ekleri bakımından ise bilhassa fiil çekim eklerinden öğrenilen geçmiş zaman çekiminde iki biçimbirim tespit edilmiştir. {-mİş} biçimbirimi Türkçenin her döneminde yaygın bir şekilde kullanılsa da {-Up+dUr}, {-ipdi} biçimbirimleri Doğu Türkçesinin bir uzantısı olarak görülmektedir. Gelecek zaman çekiminde ise esasen Oğuz Türkçesiyle Mısır Oğuzcasının büyük oranda benzerlik taşıdığı görülmektedir. Bu zamanın ifadesinde {-IsAr} biçimbirimi yanında {-acağ} biçimbirimi de kullanılmaktadır. Fiillerin birleşik kipli çekimleri söz konusu olduğunda ise Mısır Oğuzcasında yeterince örneğin mevcut olmadığını ifade etmek gerekmektedir. Fiilimsiler söz konusu olduğunda 1 isim-fiil, 5 sıfat-fiil ve 14 zarf-fiil tespit edilmiştir.

Kısaltmalar ve Dil Bilgisel İşaretler

Ar.	Arapça
Aya.	Ayasofya nüshası
bk.	bakınız
ED	<i>An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish</i> , bk. Clauson 1972.
ETü.	Eski Türkçe
Far.	Farsça
KG	Kansu Gavri
krş.	karşılaştırınız
N	Nâsır
Red.	<i>A Turkish and English Lexicon: Shewing in English the Signification of the Turkish Terms</i> , bk. Redhouse 1890.
Rev.	Revan nüshası
SK	Sultan Kayıtbay
SMK	Sultan Muhammed b. Kayıtbay
St.	<i>A Comprehensive Persian-English Dictionary</i> , bk. Steingass 1892.
Tü.	Türkçe
YB	Yaş Bek
<	Sözcüğün hangi biçimden geldiğine, bir dilden başka bir dile geçişine işaret eder.
>	Sözcüğün hangi biçime gittiğine işaret eder.
+	İsim kökü veya gövdesine işaret eder.
-	Fiil kökü veya gövdesine işaret eder.
/.../	Sesbirim parantezidir.
–	Metindeki değişken biçimlere işaret eder.
Ø	Sıfır biçimbirime işaret eder.
X	Dört ünlü /ı/, /i/, /u/ ve /ü/'ye işaret eder.

Kaynakça

- Berta, Á. (1996). *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Clauson, S. C. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford: Oxford University Press.
- Eckmann, J. (1982-83). Memlûk Kıpçak Edebiyatı. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 1986, 85-99.
- Eckmann, J. (2017). *Çağatayca El Kitabı* (çev. Günay Karaağaç). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Erdal, M. (1991). *Old Turkic Word Formation. A Functional Approach to the Lexicon. Vol. I-II*. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Erdal, M. (2004). *A Grammar of Old Turkic*. Leiden & Boston: Brill.
- Gabain, A. von (1988). *Eski Türkçenin Grameri* (çev. Mehmet Akalın). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülsevin, G. (2020). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Güner, G. (2020). *Kıpçak Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Halasi-Kun, T. (1941-43). Die Mameluk-kiptschakischen Sprachstudien und die Handschriften in Stambul. *Kőrösi Csoma-Archívum*, 3, 77-83.
- İnan, A. (1953). XIII ve XV. Yüzyıllarda Mısır'da Oğuz-Türkmen ve Kıpçak Lehçeleri. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 53-71.
- Karamanlıoğlu, A. F. (2019). *Kıpçak Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öztopçu, K. (2007). Kısa Memlûk Kıpçakçası Grameri. *Türk Dilleri Araştırmaları [Festschrift in Honor of András J. E. Bodrogligeti]*, 17, 249-282.
- Redhouse, S. J. W. (1890). *A Turkish and English Lexicon: Shewing in English the Signification of the Turkish Terms*. Beirut: Librairie du Liban.
- Röhrborn, K. (2015). *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien. Neubearbeitung. II. Nomina-Pronomina-Partikel. Band 1: a-asvık [Uygurca Sözlük. İslam Öncesi Orta Asya Türkçe Metinlerinin Dil Malzemesi. Yeniden düzenlenmiş baskı. II. İsimler-Zamirler-Edatlar. 1. Cilt: a-asvık]*. Stuttgart: Steiner.
- Steingass, F. J. (1892). *A Comprehensive Persian-English Dictionary*. London.
- Taş, İ. (2015). *Kutadgu Bilig'de Söz Yapımı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, T. (2016). *Orhon Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Timurtaş, F. K. (1976). Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri. *Türkiyat Mecmuası*, 18, 331-368.
- Timurtaş, F. K. (2005). *Eski Türkiye Türkçesi. XV. Yüzyıl: Gramer - Metin - Sözlük*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Uzunkaya, U. (2023). *Mısır'da Oğuzca: Sultan Kayıtbay'ın Türkçe Manzumeleri*. Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Yavuz, O. (2002). *Kansu Gavrî'nin Türkçe Dîvânı (Metin-İnceleme-Tıpkıbasım)*. Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.